

СМИРЕННЯ

Чому ти забув свої власні помилки і зайнявся помилками інших? Язик призначений для прославлення Бога; не бруди язика лихослів'ям. Пригадай власні помилки і не говори нічого поганого про Боже створіння, бо кожен знає більше про себе, ніж про своїх ближніх.

Нехай ваше життя буде виявленням життя Христового. Він приходив не для того, щоб показати Себе і вимагати служіння, а щоб послужити іншим. У релігії Христовій всі люди — брати і сестри. Як тільки хтось відчує себе вищим від інших, він потрапляє в небезпечне становище, і доки не віджене від себе цієї низької думки, зостається недостойним знаряддям для служіння в Царстві Христовому.

Якщо хтось має тисячу добрих якостей, він не повинен виставляти їх напоказ; навпаки, він повинен пам'ятати, що має також недоліки і недосконалості. Як би людина не прогресувала, вона все ще не досконала, бо завжди є щось попереду неї.

Всі святі усвідомлювали свою недостойність перед Богом; цим вони виявили свою достойність, що знаходиться в смиренні.

Смирення завжди супроводить добродесних. Смирення є мешканням святости; воно дає зміст і розум, а серце наповнює захопленням. Тихі і смиренні бережуть себе від усякого зла, і добрість серця відбивається на сьайному їхньому обличчі.

Смиренна людина боїться зневажати інших, бо зневага є плодом ненависти. Смирення — це джерело, з якого випливає все добре.

Ісус Христос говорить: „...навчіться від Мене, бо Я тихий і серцем покірливий, — і знайдете спокій душам своїм” (Матв. 11:29). Він бажає, щоб ми навчилися від Нього тихості і смирення.

Смиренням Бог зійшов з висоти до земного роду людського; смиренням сини землі підіймаються до Божих висот неба.

Молитва смиренного прихилиє Бога. Бог приймає в жертву тихе і смиренне серце.

Будемо ж дбати про те, щоб навчитися смиренню. Будемо старатися жити смиренно.

— о О • О о —

Маленький камінь небезпечніший від великого: його легше кинути. І люди кидають.

І беззуба людина може і повинна тримати язика за зубами.

Розумна людина любить не тому, що їй вигідно, а тому, що вона в самій любові знаходить щастя.

ПІСНЯ СТРАЖДАЛЬЦІВ ЗА ВІРУ

О, Спасителю ласкавий,
Ти почуй мене молю!
Бачиш всі мої страждання,
Бачиш Ти журбу мою.

Мені тяжко на дорозі,
По камінні я іду,
І поранені ноги...
Я від болю сльози ллю.

О, мій Спасе, будь зі мною,
Захищай від ворогів,
Бо я хочу жить з Тобою,
Скільки Ти призначив днів

Хочу все Тобі віддати, —
Душу, тіло і любов.
Хто б мене так міг кохати?
Тільки Ти, що пролив кров.

О, Спасителю ласкавий,
Не покинь мене молю,
Щоб не міг я тут блукати
Одиноко в цім краю.

Я багато настраждався,
Сліз не мало вилив я.
Йди, Спасителю, зі мною,
Ти — надія вся моя.

С. Бацука

Що це таке?

(Закінчення)

Який великий контраст є між духом старшого сина, а духом старенького батька! Переповнене любов'ю серце батька лагідно виліває чудові слова, які несуть з собою приємний небесний аромат і діють силою лікуючого бальзаму. Це було якраз те, що потребувало розлучене і стурбоване злобним гнівом серце старшого сина у незвичайно поважній кризі свого життя — недостачі щирої близької спільності з батьком. Через виключення себе зі сфери щільної спільності родинного кола, старший син цілком відійшов від ритму волі й напрямних духа батька.

Бути високорелігійним і розійтися з Божою волею є щоденним явищем серед людей. Савл з Тарсу, в своїм палкім намаганні перевершити ревність і випередити релігійне завзяття своїх фанатичних ровесників, розминувся так далеко з волею Бога, що почав переслідувати Його та Його вірних людей. На дорозі до Дамаску, на дорозі ще більш жорстокого переслідування Христових учнів, Господь запитав його: „Савле, Савле, — чому ти Мене переслідуєш?“ Чи не є це страшною трагедією, коли фанатично релігійна людина, обстоюючи високий моральний стандарт життя і борячись за покращання духовного стану людей свого оточення, у своїм нерозумі минаються з Божою наукою та з Його моральними вимогами так далеко, що

переслідує свого брата й тим самим його Творця?

Себелюбний дух старшого брата є так яскраво навітлений Христом у Його виступі проти фарисеїв і книжників, що неможливо не запримітити того в Його притчі. Дволичність і лицемірство стали загальною характеристикою для фарисеїв усіх віків. Це фарисеї, в засліпленні своєю злобою, відразу брали каміння у свої руки з будь-якої причини, щоб каменувати своїх ближніх в імені справедливого Божого Закону, хоч самі були повні здириства, нечистоти і гріха. З тієї причини Христос гостро докорив їм, коли вони привели жінку, зловлену на перелюбі, словами: „Хто з вас без гріха, — нехай перший на неї той каменем кине!“ Не встоявши перед божественним судом, вони розбрилися один по одному.

Сліпий до своєї власної гріховності й нечулий до докорів Божого Духа за гріх, самоправедний фарисейський дух діяв нестерпно жорстоко через усі віки. Скільки рік гірких сліз потекло з людських очей через зло, чинене фарисейським грубіянством! А скільки невинної крові полилося через фарисейську жорстокість! Скільки муки, терпіння і страждання навело фарисейське божевілля у своїй зарозумілості на людей, які були без найменшої вини! Скільки молодих людських синів тинялося по всьому

світові через безнастанну колючу поведінку лукавих фарисеїв! Чи можна зважити біль людських сердець, що його спричинював фарисейський дух?!

До речі, все людство у своїй власній зарозумілості пішло у великий розріз з волею Божою через т. зв. „знання“. Історія скуштування плоду з дерева знання в первинному людському раю не є лише старинне біблійне оповідання, ані не є вона алегорією чи притчею тільки, — але це є правда і сумна дійсність усього людства. Люди можуть бути так близько до Бога, щоб Ним жити, Ним рухатися й Ним існувати, проте не знати Його, а ще до того переслідувати Його та Його вірних людей. Саме тут лежить також увесь безум безвірників, яких Бог держить у Своїй руці, а вони воюють проти Нього.

Тому в словах старенького батька до свого старшого сина в Христовій притчі маємо саме таку відповідь, яка була найбільш необхідною для його усвідомлення, але, одночасно, вона підходить до всіх людей, які забули про цей дуже важливий факт життя, що поки вони є в тілі на цій землі, Бог, як Творець, опікується ними: „Ти завжди зо мною, дитино, й все моє — то твоє.“ Невже не знав того старший син? Він добре знав, але це не річ знання, а справа відношення. Бо хоч він був дуже близько тілом до свого батька і навіть споживав з його столу, однак своїм духом він був набагато далі від нього, як був молодший його брат, бо той, хоч був у далекій чужині,

все-таки думав про батька, про його милість, любов і добрість. Він вірив у суцільний любовний характер батька. Він вірив, що батько його любить, і прийме його, і відновить з ним благословенну спільність.

Коли ж ви нехтуєте своїм ближнім, коли ваше серце повне задрощів, злоби і ненависти до нього, коли ви хвилюєтесь у вашому переживанні і тратите здоровий розсудок у вашому гніві через те, що Бог любить вашого ближнього, тоді докладно прислухайтеся до Його слів: „Ти завжди зо Мною, дитино, і все Моє — то твоє!“

Завважте ласкавий Божий напомин для вас: Він є завжди з вами, бо Він є всюдиприсутній Бог, і Він обіцяв перебувати з вами повсякденно аж до кінця віку. Він є з вами і ви є з Ним! Бог відає про все й ніщо у вашому серці не може бути заховане перед Ним. Він розуміє вас набагато більше, як ви розумієте себе!

Він також кличе вас у Своєм милосерді Своєю дитиною. Як це чудово! Мимо того жалюгідного низького духовного стану вашого серця — Бог любить вас! У Нього є правдивий лік на ваші переживання і на вашу втрату самоконтролю — Він буде контролювати вашими почуттями і керувати вашими кроками, як Своєю дитиною, тільки впокоріться перед Ним і Він вас підвищить! О, Божа дитино, без найменшого вагання піддайся всеціло під лікуючу силу Божу! Тільки Бог може уздоровити духа людини! Він є чудовий Лікар, Який лікує сла-

бості духа, немочі душі й недуги тіла!

Бог запевняє також, що всі Його багатства є до вашого розпорядження. Скільки б майна Батькового не забрав і не розтратив ваш „блудний ближній”, — Бог має ще багато більше для вас і вам ніколи не забракне Його милості, ласки і доброти. Чи може орел у неосяжному просторі турбуватися, що йому не буде досить повітря для дихання? Чи може рибка в океані тривожитися, що для неї забракне води? Не турбуйтеся і ви, бо в океані Божої любови для вас є вся повнота Його добра і ласки. „Досить тобі Моєї ласки!” — каже вам Господь сьогодні. Бог є невичерпним Джерелом усякого добра для вас і для всіх людей.

Чому ж бо ви мали б турбуватися аж так дуже тим, що Бог любить і бажає благословляти вашого ближнього, або вашого брата чи вашу сестру? Бог не забере від вас нічогосінько, щоб дати йому. Ні, Він має пребагато скарбів і всякого багатства, щоб дати йому від Себе.

Старенький батько каже старшому синові: „Веселитися та тішитися треба було, бо цей твій брат був мертвий, — і ожив, був пропав, — і знайшовся.” Батько, який найбільше потерпів у цілій трагедії родинного пережиття, тішився невимовною радістю з нагоди повернення молодшого сина; так же само потрібно тішитися і старшій розумній дитині його і всім слугам його, а не завидувати і брати закон і право в свої руки, щоб робити по-своєму.

Так не годиться! Так не можна! Воно не є корисне і не є добре для нікого!

Життєрадісний дух — це найкращий внутрішній стан людини. Гіркий дух роз’їдає кості. Він руйнує людину і робить з неї нелюда. Добрий, приємний, привітливий і радісний дух будує, підносить і підкріплює людину, бо це є творчий дух, збалансований дух, стійкий дух. Керована Святим Духом людина є в повній гармонії з Богом та з Його святою волею. Дух такої людини не може робити зла нікому, бо він керується любов’ю і ласкавістю. Життєрадісний дух виконує закона Божої любови, який є змістом і завершенням усього Божого Закону.

— оО • О о —

Сядьте вигідно і спочиньте на хвилину. Випростуйте свої думки. Подумайте тепер цілком спокійно без особливої напруги або якого невдоволення над таким простим питанням: Чому Христос не закінчив тієї притчі про старшого сина? Чому Він не сказав, що ж зробив старший син? Чи прийняв він батькові слова? Чи послухав він батька? Як ви думаєте?..

Як ви думаєте?.. Чи мав батько вигнати молодшого сина тепер геть від себе, коли він вже вернувся? Чи, може, мав він, на бажання старшого сина, увійти в дім радости, спинити бенкет і радість усіх, що тішилися поверненням молодшого сина, й прогнати його геть?

Як ви думаєте?.. Як ви закін-

чили б ту притчу? Христос сказав її в такий спосіб, щоб ви закінчили її на ділі. Він хоче, щоб ви пішли і примирилися з вашим молодшим братом. Він хоче, щоб ви мали спільність з своїм Отцем і з своїм братом, бо на це Він прийшов і за це Він умер у невимовних стражданнях на хресті Голгофи, проливши Свою дорогоцінну кров, щоб учинити наше примирення.

Без правдивого примирення з вашим братом ви не можете закінчити тієї Христової притчі й зостатися в мирі з Богом. „Як хто

каже: „Я Бога люблю”, та ненавидить брата свого, той неправдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, як може він Бога любити, Якого не бачить? І ми оцю заповідь маємо від Нього, щоб хто любить Бога, той і брата свого любив!” Ви можете відкинути Божу ласку, але Бог ніколи не залишить без Своєї ласки вашого брата. Ні, через вас і через вашу злобу Він ніколи не вижене його геть, бо Він сказав: „А того, хто до Мене приходить, Я не вижену геть!”

В. Домашовець

І. Думич

ГЕФСИМАНІЯ

„Тоді з ними приходив Ісус до місцевости, званої Гефсиманія, і промовляє до учнів: „Посидьте ви тут, аж поки піду й помолюся отам.” І, взявши Петра й двох синів Зеведеєвих, зачав сумувати й тужити. Тоді промовляє до них: „Обгорнена сумом смертельним душа Моя! Залишіться тут, і попильнуйте зо Мною”... І, трохи далі пройшовши, упав Він долілиць, та молився й благав: „Отче Мій, коли можна, нехай обмине ця чаша Мене... Та проте, — не як Я хочу, а як Ти...” (Матв. 26: 36-39).

У Святій Біблії згадано три особливого історичного значення сади. Перший сад — це сад Едемо. В цьому саду перші люди,

Адам і Єва, піддалися спокусі сатани, чим ввели гріх у світ, а з гріхом увійшла смерть та настало тяжке поневолення людства.

Другий сад — це сад Гефсиманський. У ньому Ісус Христос, другий Адам, як ще Слово Боже Його називає, віддав Себе у повне розпорядження волі Свого Небесного Отця, щоб принести Своє життя в жертву за світ та отримати перемогу над сатаною і смертю. Перший Адам втратив усе людство в саду Едемському, а другий Адам, Ісус Христос, міг сказати в саду Гефсиманському: „Я не втратив нікого із тих, кого дав Ти Мені” (Ів. 18:9). Ап. Павло пише: „Як через переступ од-

ного на всіх людей прийшов осуд, так і через праведність Одного прийшло виправдання для життя на всіх людей" (Рим. 5:18).

Третій сад — це сад перемоги, сад воскресіння Господа Ісуса Христа. Це місце повної та остаточної перемоги над сатаною, над усіма силами пекла, над смертю.

Ми з великою поборністю та з глибокою покорою серця увійдемо до одного з цих садів, а саме — до саду Гефсиманського, щоб поглянути на ту важливу подію, яка там відбулася. Це дійсно особливо святе місце. У Слові Божому говориться, що це було місце, де „часто збирались Ісус й Його учні". Коли учні з їхнім Учителем зібралися в цьому саду після пасхальної вечері, то це було їхнє останнє там зібрання. Це був особливий момент, важливий для всього роду людського. Дивлячись у цей вечір на Гефсиманію, ми особливу увагу звертаємо на Ісуса Христа.

Ми бачимо Його в горливій молитві, в особливій розмові зі Своім Небесним Отцем. „Посидьте ви тут, аж поки піду і помолюся отам", — звертається Він до Своїх учнів. А тоді читаємо: „І, трохи далі пройшовши, упав Він долілиць, та молився й благав"... Дійсно, Христос пройшов далі, набагато далше, ніж будь-яка інша людина в цілому світі.

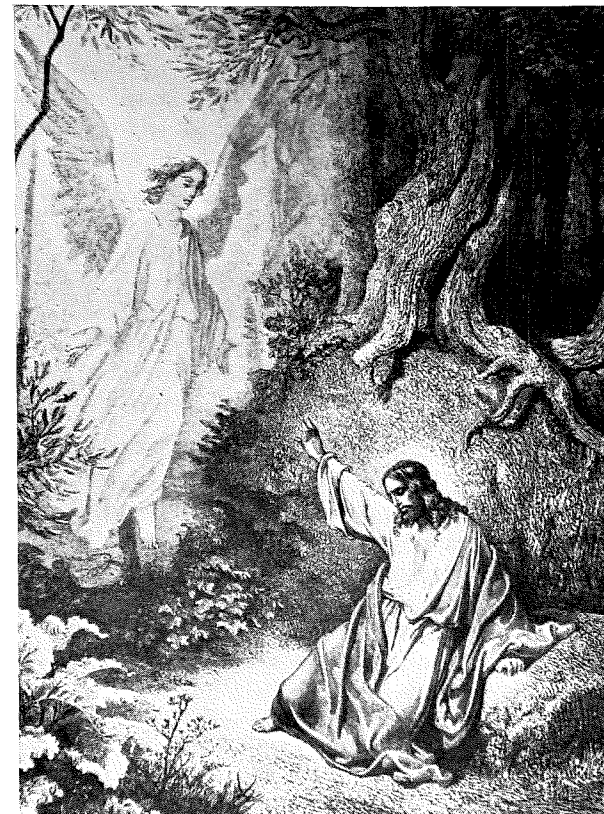
Де і коли якась людина любила так, як любив Христос? Про цю любов сказано, що вона перевищує людське знання. Або з ким можна порівняти Його дух прощення, милосердя та співчуття, що Він виявив до людей? Також

Його смерть і страждання перевищують сили людські.

Дивлячись на Ісуса у Гефсиманії, схиленого у молитві, можемо сказати, що Його молитовне життя стоїть на найвищому рівні. Він не лише говорив про молитву, але Сам практикував її. Він завжди і всюди молився. Ісус молився вдень і вночі. Він молився на горі самотньо, Він молився прилюдно, серед великого натовпу. Його кожен подих був подихом молитви. Він жив у атмосфері молитви. Молитви Ісуса буджували інших до молитви. Чуючи Його чудові молитви, учні Його прохали: „Господи, навчи нас молитися" (Лук. 11:1). Знаючи, яке велике значення молитва має у житті і досвіді людини, Ісус сказав, „що треба молитися завжди, і не занепадати духом". Христос у небі тепер, але Його молитовне життя не закінчилося. В Посланні до євреїв читаємо: „Тому може Він завжди й спасати тих, хто через Нього до Бога приходить, бо Він завжди живий, щоб за них заступитись" (7:25). Із цих слів бачимо, що Він ще й тепер заступається в молитві за нас перед Своім Небесним Отцем. Дійсно, яким чудовим прикладом молитви є Ісус Христос для кожного з нас! Чи йдемо ми за Його прикладом? Як багато часу присвячуємо ми для молитви? На жаль, дуже часто буває так, що в декого залишається мало часу для молитви вдома, з родиною, або щоб піти на молитовне Богослуження до Церкви. Якщо Христос, Син Божий, так багато молився, і якщо Він закликав Своїх

учнів до молитви: „Пильнуйте й моліться, щоб не впасти на спробу", то наскільки більше Він і нас закликає до молитви! Запам'ятаймо собі це, що Христос, Який молиться за світ, шукає і таких християн, що моляться. Нехай же

ли по цій стороні неба не зрозуміє цього жажливого пережиття, в якому знаходився наш Господь Ісус Христос тієї ночі в Гефсиманії. Бо Він, хоч і Син Божий, був у тілі, як кожна інша людина. Він втомлювався, відчував голод,

не почуємо ми тих слів, що колись Христос сказав до ап. Петра: „Симоне, спиш ти? Однієї години не зміг попилнувати?" (Марк. 14:37).

Потім ми бачимо страждаючого Христа. Він — зазнав горя і болів. „Обгорнена сумом смертельним душа Моя!" — промовив Він до апостолів. Ніхто ніко-

спрагу, потребував відпочинку і сну. У Гефсиманії Він відчував цей смертельний сум. Не тому, що Він боявся смерті. Зовсім ні! Він же прийшов для цього, як Сам засвідчив: „Син Людський прийшов не на те, щоб служили Йому, а щоб послужити, і душу Свою дати на викуп за багатьох!" (Матв. 20:28). Боротьба, яку пе-

реносив наш Господь Ісус Христос у Гефсиманії, є невимовна і неописна. Це була смертельна боротьба, як написано: „І, будши в смертній боротьбі, ще пильніше молився” (Лук. 22:44). Такі тяжкі пережиття мав наш Спаситель, щоб здобути для всіх нас спасіння.

Ми бачимо послухного Христа. Послухного волі Його Отця. Свою молитву Він закінчує словами синівського послуху: „Не Моя, а Твоя нехай станеться воля” (Лук. 22:42). Який це чудовий приклад для кожного з нас, щоб жити в центрі волі Божої! Така людина є вповні щасливою та задоволеною. Що б не трапилося в її житті, вона в великій покорі серця, без нарікання прийме все, як з волі Божої.

Ще бачимо самотнього Христа в Гефсиманському саду. Як написано: „І, вернувшись до учнів, знайшов їх, що спали, і промовив Петрові: „Отак, — не змогли ви й однієї години поспити з Мною?” (Матв. 26:40). Він Сам один переживав цю жахливу, невимовну агонію там. У цю найтяжчу, найсумнішу годину в Його житті не знайшлося нікого з Його близького оточення, щоб могли Його зрозуміти і підтримати. Збулося пророцтво: „Я дививсь, але помічника не було, і дивувався, бо підпори Мені бракувало” (Іс. 63:5). Яка сумна картина! Всі Його друзі були з Ним тоді, коли все було гаразд. Та в час критичний і тяжкий вони залишили Його самого. Часто те саме буває і в наші дні. Багато ідуть за Христом тоді, коли

все гладко. Однак, коли надійде тяжкий час, час випробування або переслідування, коли потрібно йти за Христом через Голгофу, то вони залишають Христа. Знаймо, що Христос бажає, щоб ми мали постійну спільність із Ним, в усіх обставинах життя. Не залишаймо Його. Він бажає бути з нами, в нашому житті і в нашому домі. Як колись, Він і сьогодні говорить: „Мені потрібно бути в домі твоїм!”

Христос бажає бути нашим гостем, біля нашого стола, як Він сказав: „Коли хто почує мій голос і двері відчинить, Я до нього ввійду, і буду вечеряти з ним, а він зо Мною” (Об'яв. 3:20). Не залишаймо ж Його за дверима нашого серця і нашого дому.

Христос також любить мати спільність з вірними Йому, зібраними в ім'я Його. До тієї міри Йому є дорога спільність з дітьми Його, що Він запевнив: „Бо де двоє чи троє в ім'я Моє зібрані, — там Я серед них” (Матв. 18:20). На жаль, є чимало християн, які, через свою відсутність на Богослуженні, відмовляють Христові в тій спільності, яку Він бажає з ними мати. Тим вони засмучують Господа і шкодять собі, бо не отримують тих благословень, які Він дає в зібранні дітей Божих. Господь говорить: „Потішу їх в домі молитви Моєї!” (Іс. 56:7).

Христос для нас так багатенно зробив. Чи ж не повинні ми робити все найкраще для Нього? Не залишаймо Його самого. Він бажає постійної спільності з нами.

АТЕЇЗМ БЕЗ МАСКИ

II.

Початок комуністичного експерименту

“Легко стати атеїстом російській людині, легше, ніж усім іншим в цілому світі! І росіяни не просто стають атеїстами, а обов'язково увірують в атеїзм, ніби в нову віру, зовсім того не зважаючи, що увірували в нуль”...

Ф. М. Достоевський

Гірка правда французького атеїстичного минулого полягає в тому, що воно разюче схоже з теперішньою нашою дійсністю.

Чи кому з тих, що шукали дорогу волі від довголітнього ганебного кріпацтва, що виборювали право від непомірного монархічного абсолютизму, що марили ідеями свободи, рівності і братерства, спало коли на думку, що ми у фатальний спосіб потрапимо до набагато важчих умов? Що у віці науки і поступу цілий світ опиниться перед загрозою тотальної неволі? Суть боротьби за волю саме полягала в тому, що люди вбачали у нових порядках такий устрій життя, при якому виключалась всяка експлуатація людини, особисті і суспільні справи вирішуватимуться на основі єдино задовільних принципів справедливості, а людство становитиме одну щасливу родину, в якій не буде ні визискуваного, ні визискувача, ні раба, ні пана.

Мало хто розумів тоді, що з початком боротьби за нові, кращі порядки, розпочалась у нашій історії небувала трагедія. І ще менше припускали, що чиясь зла воля могла чигати на здобутки цієї боротьби. Як же дорого обійшов-

ся нам цей недогляд! Як же багатенно горя звалилося на нас від того часу! Багато хто ще досі шукають причину його і все ще ставлять питання: В чому справа? Звідкіля? За що?

Одні знаходять відповідь у характері нашого сильнішого сусіда, здатного прибирати до рук все, що не лежить на своєму місці, другі в упущенні, при якому міг з'явитися лиховісний „культ особи”, що збудував собі п'єдестал на незчисленних безневинних жертвах, інші у витворенні антинародної системи, що практикує терористичні ексцеси. Певна річ, чинники ці зіграли злий жарт в нашій історії. Проте, зупиняючись на них, ми зупинилися б тільки на вершках, не заглядаючи до кореня, з якого вони походять. Ми обминули б самого збудника всієї ланцюгової реакції наших нещастя, ім'я якому — атеїзм.

Поглинені ідеєю свободи, зайняті планами впорядкування нового ладу, ми не звернули належної уваги на те, як обережно, але наполегливо, його злою рукою стали вкраплятися до нашого життя чужі і шкідливі нам погляди. Як між палкими гаслами про широку для всіх свободу про-

сувались у безневинному вигляді нападки на релігію. Хто ж міг передбачити, що з такого недоречного вислову як „Релігія — опіум народу” атеїзм виведе свою інквізиторську догму. Ніхто справді серйозно не припускав, щоб у країні, яка виховувалась на традиціях православ'я, міг в якійсь мірі закріпитись антирелігійний погляд.

Атеїзм знайшов собі точку опертя в комунізмі, і підробився під дух часу країни, яку намітив потягнути за собою. З усіх партій природа комунізму найбільш відповідала вимогам атеїзму. Комунізм не був вибірливий у принципах, не мав інтенції дотримувати їх, жив жадобою влади, і для заспокоєння цього почуття не гребував жодними засобами. Досягнувши керівного становища, він змушує саму владу підкоритись йому. Прибравши владу до рук, він торжествує свою перемогу, видає свої закони, приступає до акції, щоб остаточно оволодіти тими, кого йому вдалося підкорити собі.

Атеїстичні елементи калькулювали, що так довго, як людське життя стоїть на Божій основі, не буде воно глиною в їхніх руках, щоб ліпити з неї іграшки за своїм уподобанням. Аби зробити людину піддатливою для своїх цілей, треба представляти їй справи у такому неясному світлі, щоб вона дезорієнтувалась і зосталася без Бога. Втрата Бога рівнозначна втраті всього найвищого, втраті своєї особистості, інакше — втраті всієї суті життя.

Без Бога, як без зору, людина йтиме за поданим їй поводом.

Зайнявшись обробкою людської душі, щоб вона дивилася на світ очима атеїзму, піднести їй свої задуми у такій блискучій обгортці, щоб вона повірила у формування нової людини, потрібної для нової епохи, поставлено в обов'язок так званій марксистсько-ленінській філософії. Приводяться в рух такі грізні сили, як влада, наука, преса. Покликано до дії цілу армію агітаторів. З шумом і гамом понеслися вони від одного до другого кінця країни, оповіщаючи здивованому населенню найновіше відкриття: „Нема Бога!” „Біблія — книга вигадок, що суперечать даним сучасного наукового знання”. „Релігія — знаряддя мракобісів та експлуататорів”. Світ раптом довідався, слухаючи атеїстичну мудрість, що все наше дотеперішнє знання, вся наша культура, увесь наш духовний світогляд збудовані не на властивому ґрунті. Громадянам нового суспільства потрібен новий світогляд. І полягає він насамперед у звільненні людської свідомості від Бога, а сама людина має стояти в центрі життя.

За вимогою єдино непомилливої марксистсько-ленінської філософії ідею створення людини Богом оголосили міфічною і замінили теорією еволюційного розвитку. Життя людське при такому погляді стало явищем випадковим. Тепер воно втратило вічну божественну вартість і походило на кожне інше життя. Нема мови про знищальну силу гріха, а тіль-

ки про звичайні уємні сторони людської природи. Живи вільно, не бійся відповідальности перед Богом. Не святість, а правила гігієни та суспільного життя мають визначувати особисте поводження. Не кради, бо це непристойно. Не чини перелюбу, бо це може шкідливо відбитися на родинному житті. Не на заповідях любови, доброти, милосердя природа веде свій добір, а на твердому законі боротьби за існування. У природі неписане правило: души, або тебе задушать. Жери, або тебе зжеруть. Правда тільки та, що її авторизує марксистсько-ленінська філософія, а без такої авторизації — вигаданість, псевдоправда.

У містах, містечках і селах широко відчинилися двері клубів, червоних кутків з принагідним ярликом культурних центрів. Туди стали скликати населення на антирелігійні лекції, там ставили блюзнірські антирелігійні вистави, там давали перший поштовх до відступництва і богозневаги. Віруючих у Бога виставляли на посміховисько, їх охарактеризували темними, відсталими, нечесними і навіть ворогами прогресу. В очах жовтенят, піонерів, комсомольців, партійних, цього передового авангарду, вони заслуговували не більше, як на ігноррацію та презирство.

Такі, наскрізь просякнуті зіпсутістю, літератори, як Мінея Губельман, що привласнив собі ім'я Омеляна Ярославського, опоганюють високе служіння своєї професії безвірницьким словоблудом. Організовано ціле видав-

ництво під назвою „Атеїст”, завданням якого викоринити всяку релігію взагалі, а християнську зокрема. Виходять масовими тиражами „Безвірник”, брудний паस्कвіль на Святе Письмо під назвою „Біблія” та інша огудлива література, в якій, під пекельний сміх, перекручується і зневажається Божа Правда. Десь, колись, кимсь щось написане проти релігії тепер стає ходовим крамом. По клубах та у прилюдних місцях вивішуються різні плакати, один з яких особливо вразив мене: на драбині, приставленій до неба, стоїть чоловік з молотом у руці, а під малюнком напис: „Розправилися з земними царями, а тепер розправимось з небесним”. Бідолахи літератори і маллярі не знали, що цим вони прирекли собі долю, яка не минула їх з волі їхнього безбожного „вождя”.

Поєдинок

Атмосфера швидко нагрівалася. У повітрі запахло пекельним димом. Дух демонізму прийняв дотикальні форми. Він зводить наклепи, він підбурює, він гримить, він шаленіє. Він викликає на поєдинок.

Пригадується один диспут, вартий того, щоб його назвати класичним. Першим, як звичайно, виступив атеїстичний лектор. Говорив довго, доводив переконливо, що Бога нема, що Ісус Христос — створена людською уявою особа. Вичерпавши свої записи, він стомлено сів, витираючи хустинкою спітніле обличчя. Слово

дане було віруючому. Присутні сподівалися, що його промова буде також довгою, з багатьма цитатами. Адже треба пункт за пунктом відпарирувати удари нападника. Але він встав і, звертаючись до переповненого людьми залу, врочисто вигукнув: „Христос воскрес!” І з залу раптом громом відповіли: „Воістину воскрес!” І лектор з соромом провалився.

Звичайно, не всі диспути можна було закінчити подібною легкою перемогою. Віруючим треба було мати міцний фундамент під собою, знати і бути абсолютно певними того, по стороні чого вони виступають. Треба було тієї глибокої Божої мудрости і тієї особливої вищої сили, щоб показати незрівняну коштовність і неперевершену красу нашого християнського „Вірую”. І коли світло правди Божої спрямовувалось на атеїстичну темряву, люди могли бачити, як у ній копошились облуда і неправда, нечесність і підступ. Тоді у багатьох серцях з'явилась повна підстава для тривоги: чи це наступив час антихриста, що про нього описано в тринадцятому розділі книги Об'явлення: „І я бачив звірину, що виходила з моря, яка мала десять рогів та сім голів, а на рогах її було десять вінців, а на її головах богозневажні імена”?

Дяка Богові, що Він не залишав і не залишає Своїх вірних без Свого проводу і вказівок. Наш Господь Ісус Христос дотримував і дотримує Своє слово: „А коли видаватимуть вас, не журіться, як або що говорити: тієї

години буде вам дане, що маєте ви говорити” (Матв. 10:19).

Діалог між атеїзмом і вірою, розпочатий прилюдно з приходом до влади комунізму, точиться досі з прокурорами, слідчими, у концентраційних таборах Сибіру, Заполяр'я, Середньої Азії... Правда Божа, нехай і тяжко переслідувана, — безсмертна. Нехай висловлена простими словами, — недсяжна для пустої казуїстики. Вона молот, що розбиває скелю фальші, обосічний меч, що розсікає до самого нутра породження неправди.

Передо мною записи „Науковорелігійного диспуту”. Опрацьовані вони на підставі записів людини, яка вистраждала десятків років у концтаборі, і була присутня на одному з таких антирелігійних диспутів. Вони можуть послужити яскравою ілюстрацією багатьох інших диспутів. Умови статті дозволяють запозичити з них тільки певний уривок.

Голова диспуту оголошує: — Розглядові підлягає питання про те, наскільки біблійні міфи погоджуються з даними сучасного наукового знання. Слово надається товаришу Фізику.

Фізик показує аудиторії товсту книжку — Біблію. У вступі він підкреслює, що після великої жовтневої революції релігія викрита, як вчення, створене з єдиною метою — тримати в рабстві робітників і селян та змушувати їх покійно терпіти експлуатацію керівними класами.

Далі доповідач піддає „науковому” аналізу біблійний опис створення світу.

Атеїстична культура — храм перетворюють на клуб.

„На початку Бог створив Небо та землю”. Про те, з чого це було створене, Біблія не говорить, але отці Церкви твердять, з нічого. Що ж було створене з нічого? Неба не існує, воно — оптичний обман, це безмежність повітряного простору, тільки видається людині переверненою над землею блакитною чашею. Земля? Та це тільки одна з незліченних піщинок, розкиданих у безмежному просторі. Отож: неба — нема, земля — піщинка. З нічого і створене ніщо.

Але ось, у цьому ніщо появився Дух Божий, оповідає Біблія, і виявилось, що в цьому просторі були і світло і темрява, а на землі — вода і суходіл. Бог відділив світло від темряви, а воду від суходолу, іншими словами — створив океани і материки. Які материки? Ті, що ми бачимо тепер на глобусі? Але дозвольте, ми знаємо тепер, що сотні мільйонів років тому Європа й Америка були одним материком, а Африка і Південна Америка — другим. Було два надконтиненти. Вони розійшлись і все ще продовжують розходитись...

Голова: — Подякуємо товаришу Фізику за його блискучу аргументацію. А тепер дамо слово і його опонентів — товаришу Філософу. Як усім відомо, наша радянська конституція дає можливість кожному вільно висловити свою думку.

Філософ: — Товариш Фізик нам малював нам картину створення світу, так би мовити, соціально-економічними формулами. Для нас, філософів, кожна формула

є „символом”, і ми силкуємося розкрити, що приховується за цими символами. Є формули фізичні, математичні, хімічні, але є і релігійні. Ось такою релігійною формулою і є слова Біблії: „На початку Бог створив Небо та землю”.

Якщо ми бажаємо довідатися, що приховується за цією формулою, то найперше запитасмо: з чого створив? Якщо з нічого, то це нас не задовольняє, і від Старого Заповіту ми звертаємося до Нового, де довідуємося: „Споконвіку було Слово (Логос, думка) — і Слово сталося тілом”, цебто думка матеріалізувалась. Що ж це означає?

Припустімо, в нас зродилася думка збудувати собі дім. Що для цього потрібно? Перше всього — ділянка землі, цебто простір, потім будівельні матеріали. Необхідно мати час для будування і необхідна чиясь енергія, цебто фізична праця. Ці чотири фундаментальні сутності — простір, матерія, час і енергія — самі собою нічого не створюють, необхідна п'ята сутність, яка, оперуючи чотирьома попередніми, фактично збудує дім. Ця п'ята сутність — ви самі.

А чи можна прирівняти будування дому до будування Всесвіту? Уявіть собі, можлива. Наука відкрила велику аналогію між фізичними законами природи, чи відбуваються вони в мікрокосмосі, чи в макрокосмосі. Електрони обертаються навколо своїх ядер, підкоряючись тим же законам відцентрової і доцентрової сили, як і планети, що обертаються на-

вколо своїх сонць. Для створення Всесвіту необхідні ті ж фундаментальні сутності — Простір, Матерія, Час і Енергія, а також необхідна і п'ята сутність, яка, оперуючи ними, здійснить свою думку в створенні Всесвіту. Аристотель називає цю п'яту сутність первинним двигуном, китайський філософ Лао-Цзи називає її Тао, індуси — Брамию, євреї — Єговою, християни — Богом Отцем.

Так розкривається символ біблійної формули: На початку Бог створив простір і наповнив його матерією.

Первинний стан матерії в цьому безмежному просторі був, згідно з Біблією, безформний та темний. Думка, що створила його, було осяяння — світло. Бог відділив світло від темряви — Своєю творчю думку від матерії і приступив до створення світу.

Що ж уявляє собою ця безформна, темна і непорушна матерія, яка наповнює простір? Звернемося знову до аналогії. Ось перед нами велика миска, наповнена водою. Всі молекули води непорушні і зрівноважені в просторі миски. Всуньте туди руку, поруште рівновагу і молекули придуть в хаотичний рух. Вийміть руку, і хаос руху повернеться знову до попередньої рівноваги. Але почніть крутити рукою у воді. Що станеться? Ви дасте цьому хаосові рух у певному напрямку і в мисці утвориться цикл обертання. Рівновага молекул порушена зовнішньою силою і, за законом інерції, обертання в мисці буде продовжуватись і після

того, як ви виймете з води руку.

Перейдемо до макрокосмосу — до безмежного простору, в якому частинки матерії непорушні і зрівноважені. Біблія оповідає, що Дух Божий — певна зовнішня сила — пронісся в просторі і привів його непорушність у хаотичний рух. Ось із цього хаосу частинок матерії і створився Всесвіт.

Створення з хаосу? Так, бо думка, що просякнула до хаосу матерії, творить із нього свої образи. Так художник творить з хаосу фарб, композитор — з хаосу звуків, письменник — з хаосу своїх ідей, спогадів, уявлень. Так само і хаос молекул пари спрямовується до поршнів і приводить в рух паровоза. Біблія оповідає, що людина створена за образом і за подобою свого Творця, і цим констатує, що метод людської творчості аналогічний методу Божому.

Та підемо далі. Для створення чогось потрібен час. Скільки часу потрібно було Духу Творця ширяти в просторі, перше ніж хаос матерії був приведений до порядку і втілена божественна думка? Шість днів? Але людських днів ще не було, а Божий день міг продовжуватись мільйони років. Доки матерія була непорушна — часу не було. Дух Творця — як перший двигун — створив обертання в безмежності простору і цим обертанням ніби „завів” Всесвіт і дав йому рух у часі.

Справді — все у світі обертається. Астрофізика докладно пояснює створення Всесвіту, як ми

його тепер бачимо: круговороти обертання утворили спіральні туманності, гази поширились у просторі, частинки матерії притягались одна до одної, утворювались обертові сонця, від поверхні яких відривалися хвилі матерії, утворюючи пояси навколо них, і ці пояси, охолоджуючись, злива-

лися в планети. Все це і в усіх системах оберталося навколо центральних світил і навколо своєї осі. Єдине, чого не може пояснити астрофізика: хто дав поштовх для початкового обертання? Хто був першим двигуном?...

(Далі буде)

І. Беркута

СОКИРА ПРИ КОРЕНІ ДЕРЕВА

“А на чолі її було написане ім'я, таємниця: „Великий Вавилон, — мати розпусти й гидоти землі.” (Об'яв. 17:5)

У наведеному вірші із книги Об'явлення бачимо, як окреслюється стан гріха й відступництва людського від Бога. Ця ілюстрація змальовує перед нами жалюгідну деградацію, осуд, відкинення упавшої людини та усунення її від частки благодаті Божої.

Здається, не буде помилкою, коли скажемо, що наша ера належить до часу, про який іде мова у Святому Письмі, цебто до ери Апокаліпсису. Відомо кожному з нас про існуючу загрозу та непевність людського теперішнього життя не лише від природного катаклізму, але й від навмисне спровокованих можливостей знищення світу способом термонуклеарної зброї. Все ж таки віримо, що і тепер, в часі відступництва й упадку, розуми безбожників підлягають Божій волі, і все, що має відбутись, відбудеться за порядком Божого передбачення. Надходить час, в якому відкриється „велика таємниця”,

яка вже поступово відкривається. Те, що було лише кілька десятків років тому не до реалізування й припущення, нині є неімовірним здійсненням.

Нас цікавить, чому назва у вище наведених словах кн. Об'явлення реферує до давньоминулої столиці? „Вавилон Великий” — ми часто зустрічаємо в загальній літературі. Річ ясна, що це є символізм. І, вглядаючись глибше, нас дивує, що ця назва має в собі окреслення предмету. В історії читаємо: „На півдні лежить свята „Брама бога” Ка-Дінгіра, семитський Бабель (Вавилон), столиця країни.” А в другому місці у примітці ось такі слова: „Вавилон це грецька форма асирійського Баб-ілу, „Брама бога”, подібно гебрайському, що означає „змішання”, Більбуль (від бальбель).”

Звертаючи особливу увагу на це, приходимо до думки, що ця стародавня столиця, крім свого

державного значення, мала ще інше значення. Нам здається, що цей центр був чи не єдиним найбільшим центром на земній кулі, в якому були найтісніші зв'язки фізичного світу зі світом духовним. Для підсилення цієї думки можна долучити досить яскраві ілюстрації з книги пророка Даниїла. Цар Навуходоносор, для розв'язки скомплікованих справ, уживає особливого роду мудреців, з-між яких виділяється пророк Даниїл, як найславніший, цілком відмінний від інших своєю мудрістю.

Отже, можна уважати, що Вавилон був тією „брамою бога”, і назва його має своє справжнє значення. Так історія і Біблія вказують нам на ту велич, на те минуле, якого вже нема, яке стало знижене і в заклятті поховане силою справедливого Божого суду. Базуючись на даних Біблії та історії, видно, що головним пульсом життя тодішнього устрою була широко розвинена наука, яка пов'язувалася з астрологією. Не є виключеним те, що коли б уся таємниця стала відкритою для наукових умів нашого теперішнього світу, то весь курс розвитку нашої цивілізації міг би піти в іншому напрямку. На підставі цих припущень для нас є ясно, чому між добром і злом стоїть Слово Боже. Його правдивою ціллю є попередження, щоб людина не брела в те страшне багно погибелі. Чудовий акт появи Ісуса Христа також звершився не для чого іншого, як тільки для остороги, щоб людство, яке вже так глибоко заходило у багно гріха,

змогло повернутись і вийти на твердий ґрунт справжнього життя. З цією метою і написана ця книга „Об'явлення Івана Богослова”, де вживається цей вираз „брама богів” з додатком „великий”. Беручи образно, це людина, „образ Божий”, а досконалість — її велич, хист, завдяки чому вона має змогу ширяти духом у висотах, перед тронем Бога. Але, на превеликий жаль, людство має в собі подвійний елемент духовності. В атмосфері життя є воля і, всупереч ідеалам святості, людину пригнічує товщ прокляття, через що, як видно з практики, людство попадає в духовний параліч.

Теперішній стан нашого двадцятого століття, в якому шириться своїм шляхом гріх, в якому без приховання і навмисне ім'я Всевишнього Бога ображають, не виник сам по собі. Не забуваймо, падаючий античний Вавилон широко розкинув свої уламки. Будучи великою культурною силою, він мав широко розгалужене коріння не тільки в Малій Азії. Він мав великі контакти з іншими народами світу, перед якими він підносився високо, і на його велич дивилося багато очей, і розуми багато дечого скопіювали. Хоч це дерево було зрубане, та корінь жив і оживав на ґрунті інших народів. Тому де лиш кинемо поглядом, то всюди видно ту страшну гидоту, яка протягом віків не виходить з практики народів. Вона наче отруйне зілля розростається і наче проказа роз'їдає моральне здоров'я людини, проти чого борються святі Божі,

покликани Ісусом Христом у наш вік. Духовна війна, яка провадиться від віків за душу людини, нині є досить інтенсивною. Правдиві це слова Євангелії: „...диявол грішить від початку. Тому-то з'явився Син Божий, щоб знищити справи диявола” (І Ів. 3:8). Отож, з настанням нової ери прийшли нові зміни в таємниці стратегічних дій.

Наприклад, до початку християнства, за словами знаного німецького теолога Х. Е. Лютарда, старопоганський світ був у обставинах розкладу, початок якого сягає за шість віків перед приходом Христа. Філософія критично працювала над традиційно-релігійними світоглядами, і на місце духовних сил, які до того часу панували над людським життям, представляла ідею своїх властивостей. Далі, вже в часі після народження Христа виникають початки різних ересей, а навіть по'являється так званий „раціоналізм”, „пантеїзм”, „матеріалізм” та інші „ізми” філософії, які започатковують проповідь фальшивої свободи серед справжньої свободи, яку подарував Ісус Христос. Тут ми бачимо, як дух античного Вавилону переселяється до серцець людських і доходить до своїх розмірів у терепішньому

модерністичному Вавилоні, та як він діє з силою, щоб спричинити якнайбільше знищення. Наслідки, які ждуть нашу цивілізацію, також не потрібно уявляти за таємницю, тому що про них широко і виразно говориться в пресі, по радіо і телебаченню. Правду від давен ми зустрічаємо у Святому Письмі, де говориться, що сам диявол знає про скорий для нього кінець, у чому й полягає його поспіх. Він відкрито про це говорить, щоб наводити жах на маси людські, позбавляючи їх можливості опам'ятатись.

Фальшиві пророки натуралізму, гуманізму, які повстали у боротьбі з пантеїзмом, розгорнули широко свою лукаву діяльність. Повстали не тільки розбіжності в поглядах інтерпретації Святого Письма, але і перекручування та відкритої свавільної ересі. Із всіх тих комбінацій виринули ідеї унітаризму, універсалізму, а відтак і повстав досить відомий атеїзм-матеріалізм, який буйно зріс до таких розмірів, як бачимо його тепер. Таким чином, виходить неzapеречна правда про те, що весь світ є опанований запамороченням і доходить до повного замішання.

(Закінчення буде)

М. Ступницький

ЩО СЛУХАЄМО?

Німецький богослов Бонхоффер, закатований нацистами в 1945 році, писав так: „Мільйони людей сьогодні шукають таке вухо, яке слухало б їх.”

Багато доброго, але й маса лихого доходить сьогодні до наших вух. Одне — з метою нам допомогти, а друге — зруйнувати нас.

“Тож пильнуйте, як слухаєте!” — сказав Господь.

Володимир Домашовець

ІСУС — НАД УСЕ!

(Продовження)

Це саме зустрінемо, читаючи Дії Святих Апостолів, де описано, як рання християнська Церква мусила вирішити проблему свого відношення до належного розуміння Божого Закону: Чи є він зовнішній і потрібно дотримуватися виконання його приписів буквально, чи є він внутрішній і етичні проблеми належить вирішувати за його духом?

Церква пережила подвійну завзяту конфронтацію з легалізмом: з однієї сторони, була поважна сутичка з юдеями, які боролися проти Христа та розп'яли Його на хресті; вони забороняли апостолам проповідувати в Його ймення і вигнали первохристиян з храму, де вони збиралися щоденно на науку і на молитву. З другої сторони, була важка боротьба всередині Церкви з юдаїстами, які хотіли, поруч приймання Христової науки, надалі виконувати Божий Закон за фарисейською інтерпретацією в буквальному формалістичному розумінні, щоб у цей спосіб мати в християнській Церкві двійний моральний стандарт. Безперечно, що такої суперечності не можна було допустити і, керовані Святим Духом, апостоли вже з раннього часу існування Церкви, на першому апостольському Соборі в Єрусалимі, остаточно вирішили ту проблему в абсолютно позитивний спосіб, відкидаючи раз на все легалістичну систему юдей-

ських традицій, батьківських передань і буквального бездушного виконання Божого Закону. Це докладно бачимо з тих слів: „Бо зволилося Духові Святому і нам, — тягару вже ніякого не накладати на вас, окрім цього необхідного: стримуватися від ідолських жертв та крові, і задушенини, та від блуду. Оберігаючися того, ви зробіте добре. Бувайте здорові!” (Дії Ап. 15:28-29).

І хоч таке рішення було прийняте без найменшого спротиву на Єрусалимському Соборі, проте дехто вважав, що воно відносилося тільки до навернених до християнства з поган, а дехто не приймав того рішення, і внутрішня боротьба велася ще дуже довго між правдивими віруючими в Христа і заблуканими в правді юдаїстами. Це в особливій мірі можна бачити з таких послань ап. Павла як до Галатів, до Римлян, до Колосян та до Євреїв, а в пізніших часах з послань Якова та Юди, — братів Ісуса. До речі, непорозуміння в тій справі не закінчилося. Воно простягається до наших часів, і навіть тепер знаходяться християнські угруповання, які керуються юдаїстичним поняттям та легалістичним розумінням Божого Закону, в якому буква, а не дух має першенство.

Господь Ісус Христос дав незвичайно сміливий та непоборний виклик юдейським ученим пере-

глянути неправдиві пояснення про святкування суботи, про проблему розводів, про жадобу помсти, про спосіб приймання їжі, про небезпеку контакту з нечистим, про святості храму, про відношення до влади, про відношення до ближніх, про захланне нагромадження багатства, про відношення до жінок і до дітей тощо. В усіх тих справах Він не відносився до якогось вищого людського авторитету, але Своїми словами засуджував неправду, лицемірство, насильство, визиск, здирство й інші гріхи, бо Йому була дана влада над усім. Він є Законодавець, і тільки Він має повне право говорити з власним авторитетом по відношенню розуміння Закону. Тому люди були незвичайно сильно вражені Його особистим відношенням до пояснення Закону в усіх тих справах.

Що саме було в юдействі причиною незгідності з Божим Законом, що його так пильно вони обороняли, а так протилежно його інтерпретував Господь Ісус Христос? Чому Христос виглядав юдеям дивний до тієї міри, що Він немовби суперечив Законові Божому і немовби Він чинив переступ Закону?

Загально відомим фактом є це, що юдейські вчені в Законі Божому, переданому Мойсеєм, ніколи не постаралися збагнути його загального змісту, але вони досліджували поодинокі заповіді в їхнім практичним застосуванні. У такий спосіб вони додавали свою заповідь на заповідь Божу, за що їм вже давно докоряв пророк Ісаї: „Бо на заповідь заповідь,

заповідь на заповідь, правило на правило, правило на правило, трохи тут, трохи там.” (Ісаї 28:10). У такий спосіб на галузці однієї Божої Заповіді протягом багатьох віків пояснювання її виросло ціле гроно людських заповідей до тієї міри, що Божої Заповіді не було більше навіть видно, а тільки людські правила. Коли Христос прийшов у цей світ, вони запопадливо продовжували надалі той процес додавання своїх людських заповідей та правил. Христос також строго докоряв їм за це: „А Він їм відказав: „Добре пророкував про вас, лицемірів, Ісаї, як написано: „Оці люди устами шанують Мене, серце ж їхнє далеко від Мене... Та однак надаремне шанують Мене, бо навчають наук — людських заповідей”. Занехаючи заповідь Божу, передають людських ви тримаєтеся: обмиваєте глеки та чаші, і багато подібного й іншого робите ви”. І сказав Він до них: „Спритно відкидаєте ви заповідь Божу, аби зберегти своє передання... порушуючи Боже Слово вашим переданням, що його ви самі встановили. І багато такого ви іншого робите” (Марка 7:6-9, 13).

Отже, з наведених слів докладно бачимо, що в Ізраїлі в той час крім Божого Закону були також батьківські передання, як доповнення і пояснення Божого Закону, які, справді, були перекрученням Божого Закону. У понятті книжників і фарисеїв Божий Закон і батьківські передання творили одну нерозривну цілісність, яку Христос нещадно розривав.

Тому вони не могли прийняти нової інтерпретації Божого Закону — це була ересь і відступництво від встановленої і прийнятої правди в їхніх очах. Але Христос з авторитетом Законодавця обтрушував гнілі грона людських заповідей з галузки чистого Божого Закону і давав йому духовну інтерпретацію в універсальній аплікації.

Юдеї трималися букви Закону в зовнішнім виконуванні його приписів, а цілком не думали ані не дбали про внутрішнє духовне виконання Божих Заповідей. Вони були дуже швидкі каменувати жінку, зловлену на фізичному перелюбі, а цілком не вважали за гріх чинити перелюб у своїх думках, уяві та почуттях. Тому, коли її привели до Христа, щоб Він розсудив усю справу, Він відпустив перелюбну жінку, прощаючи її гріх і наказуючи йти та більше не грішити, але засудив гріх лицемірних суддів, які її привели до Нього, навчаючи, що кожен, хто погляне на жінку з пожадливістю, той уже вчинив перелюб. Отже, гріх думкою був такий самий гріх, як той на ділі. Христос вказав їм, що коли б не було гріха думкою в серці, то його також не було б на ділі, бо з серця випливає все те, що людину опоганює і робить її переступником Божого Закону. Належне розуміння Закону Божого мало бути в першій мірі духовне.

Про це, що Божий Закон вимагав перше духовної внутрішньої чистоти, Христос докладно говорив учителям Закону — книжникам і фарисеям, такими словами: „Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що чистите зовнішність кухля та миски, а всередині повні вони здирства й кривди! Фарисею сліпий, — очисти перше середину кухля, щоб чистий він був і назовні! Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що подібні до гробів побілених, а всередині повні трупних кісток та всякої нечистоти! Так і ви, — назовні здається людям за праведних, а всередині повні лицемірства та беззаконня!” (Матв. 23:25-28).

Зовнішнє виконання Закону Божого, і то частинно тільки, без внутрішнього перестерігання Божих Заповідей, не має найменшої вартости перед Богом і є лише звичайним лицемірством. Буква Закону діє вбивчо, але дух Закону вказує на гріх і вчить, як позбутися його, щоб досягнути вічне блаженне життя. Апостол Павло писав про це також у своїх посланнях: „А тепер ми звільнилися від Закону, умерши для того, чим були зв'язані, щоб служити нам оновленням духа, а не старістю букви” (Римл. 7:6). „І Він нас зробив бути здатними служителами Нового Заповіту, не букви, а духа, — бо буква вбиває, а дух оживляє” (2 Кор. 3:6).

(Далі буде)

КУДИ ИДЕШ?

Тобі сказав живий пан Біг,
Щоб ти по вічність йшов до Нього,
А ти послухав духа злого

І з правих вліво збивсь доріг.
На смерті викотивсь поріг,
Тривожиш всіх, себе самого, —
І від вогню твого страшного

Тремтить земля й скелети стріх.
За це в розжаренім вогнищі,
Як цей спрчинник зла і бід,
Сконаш в темнім попелищі.

Р. Метельський

ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ

Сталь — це залізо, що пройшло через відповідне загартування. Полотно — це льон, що його мочили, терли, розчісували, пряли, а потім ткали.

Так і людський характер вимагає великої обробки, аби вийшла справжня людина. Формування характеру — справа не легка.

Шляхетні, християнські якості людського характеру створюються не розкішно, а в труднощах і часто в стражданнях. Труднощі служать дивним удобривом для коріння нашого характеру. І це піде з нами до вічності. Дорогою тернистою досягаються вершини об'явлень.

СПРАВЖНІЙ МИР

Родичка відомого природознавця Торо, відвідавши його у передсмертний час, запитала: "Генрі, чи ти примирився з Богом?"

Торо все своє життя був пов'язаний з природою і любив Господа. Він відповів: "Я ніколи з Богом не сварився".

Торо вірно тримався правди, яку свого часу сформулював Блаженний Августин: "Бог створив нас для Себе, а тому наші серця шукають миру до того часу, доки не знайдуть його в Тобі".

Так, справжній мир не встановлюють дипломати. Справжній мир можна знайти тільки в Бозі. Ісус Христос сказав: "Зоставляю вам мир, мир Свій вам даю!" (Ів. 14:27).

Дмитро Марійчук

Ювілей незалежності

Незважаючи на те, що Америка була відкрита Колумбом ще в 1492 році, цебто 484 роки тому, тільки цього року — 1976 — Америка офіційно відзначає 200-літній ювілей своєї незалежності. Америка була частинно заселена індіанцями, які прибули сюди з Азії за багато тисяч років перед її відкриттям європейцями. Вже біля року тисячного північні поселенці з Гренландії прибули до берегів Північної Америки. Між ними найбільше знаний є Лейв Еріксон, який прибув уперше до Ньюфаундленду. Отже, Христофор Колумб не був першим, що прибув до Америки, але відбувши кілька дуже трудних і небезпечних подорожей через Атлантичний океан при допомозі іспанського короля Фердинанда й королеви Єлисавети, він був перший, що почав робити заходи для торгівлі й еміграції з "Новим Світом".

У 1499 — 1500 роках інший італійський мореплавець, Америго Веспуччі, товаришував іспанській експедиції до Нового Світу. Він описав усе, що бачив, і це дало поштовх до серії важливих морських подорожей на протязі тридцяти років після того, як Колумб ступив своєю ногою на острів Сан-Сальвадор. Крім Колумба і Веспуччі, був ще інший італієць, який жив довший час в Англії і, подібно як Колумб, вірив, що до Азії можна дістатися, пливучи на захід. Його ім'я Джованні Кабот. Він отримав підтримку для своєї ідеї від англійського

короля, і відбув свою першу подорож на захід 1497 року. Кабот фактично відкрив Північну Америку, але це відкриття не мало особливого значення для Англії, яка була заінтересована торгівлею на Сході.

Якщо Колумб і Кабот не усвідомляли собі цілком, що вони відкрили новий світ, інші мали це видіння. Почалися подорожі до Південної, Центральної і Північної Америки. 1507 року Мартін Вальдземюллер, німець, видав географічну книжку, в якій він пропонував, щоб новий світ називався Америка, на честь Америго Веспуччі. Його пропозицію прийнято.

Претензія європейських народів до Нового Світу. Дослідники, що шукали короткої дороги до Азії, мали не лише фізичні й стихійні труднощі на морі, але вони мали також і політичні проблеми. Кожен із них хотів зробити країну, що її він репрезентував, сильною через прилучення до неї частини Нового Світу, що її він віднайшов. Таким чином створилося загальне відоме правило дослідження, що Америка належить до тих країн, дослідники яких дослідили її раніше. Наприклад, коли французький дослідник Жак Карт'є відкрив велику ріку Св. Лаврентія, він вважав, що територія, яка прилягає до цієї ріки, належить до французького короля. Інші дослідники робили це саме. Часто простір не мав ясного окреслення. Наприклад, коли Ласаль уважав, що Міссісіпська Долина на-

лежить до Франції, він не мав ясної уяви, як далеко ця територія сягає на схід, або на захід.

Англійська претензія до Північної Америки, базована на дослідях Кабота, входила в колізію з претензіями Франції та Голландії. Самий той факт, що Іспанія і Португалія поділили між собою нехристиянський світ, не мав особливого впливу на інші потуги Атлантичного океану. Вони вирішили шукати короткої дороги до Азії. Більше одного століття Англія, Франція і Португалія посилали своїх морських капітанів досліджувати ріки й затоки біля берегів Північної Америки. Такими дослідженнями Франція здобула для себе терен вздовж ріки Св. Лаврентія (Канада), Англія — північно-східну частину Північної Америки, а Голландія — територію ріки Гудзон.

Першою країною, що найбільше використовувала земні багатства Нового Світу, — була Іспанія. Внаслідок цього вона стала найбільшою європейською потугою. Це викликало зависть і ненависть до неї інших країн, а зокрема Англії. Почалась нелегальна торгівля, а також напади на іспанські кораблі. Дійшло до війни між Іспанією та Англією. Англія перемогла іспанську Армаду (130 воєнних кораблів, 8000 матросів та армію з 19000 вояків). Ця перемога Армади в 1588 році стала захоютою для іспанських ворогів, а зокрема для Англії, збільшувати поселення в Новому Світі.

Коли Колумб відкрив Америку, Англія не була сильною країною. Але під керівництвом королеви Єлисавети I (1558 — 1603) Англія стала настільки сильною, що могла поставити спротив Іспанії. Англія була країною здібних будівельників кораблів та відважних моряків. Хоча в Англії в 1600-их роках була більша свобода, як в інших країнах, проте багато хто не були вдоволені з англійського

уряду. Король Яків I, а також його син Карл I, наслідуючи королеву Єлисавету, вважали, що король має Богом дане право урядування, і його піддані не повинні спротивлятися жодному правопорядку короля. В Англії не було багато землевласників, або людей вищого класу. Король був також головою Церкви, що обмежувало свободу релігії, а тому багато хто були переслідувані за свої релігійні переконання. Отже, політична й релігійна свобода, а також економічні обставини — це були ті головні фактори, які стали причиною англійської, та інших країн, еміграції до Америки.

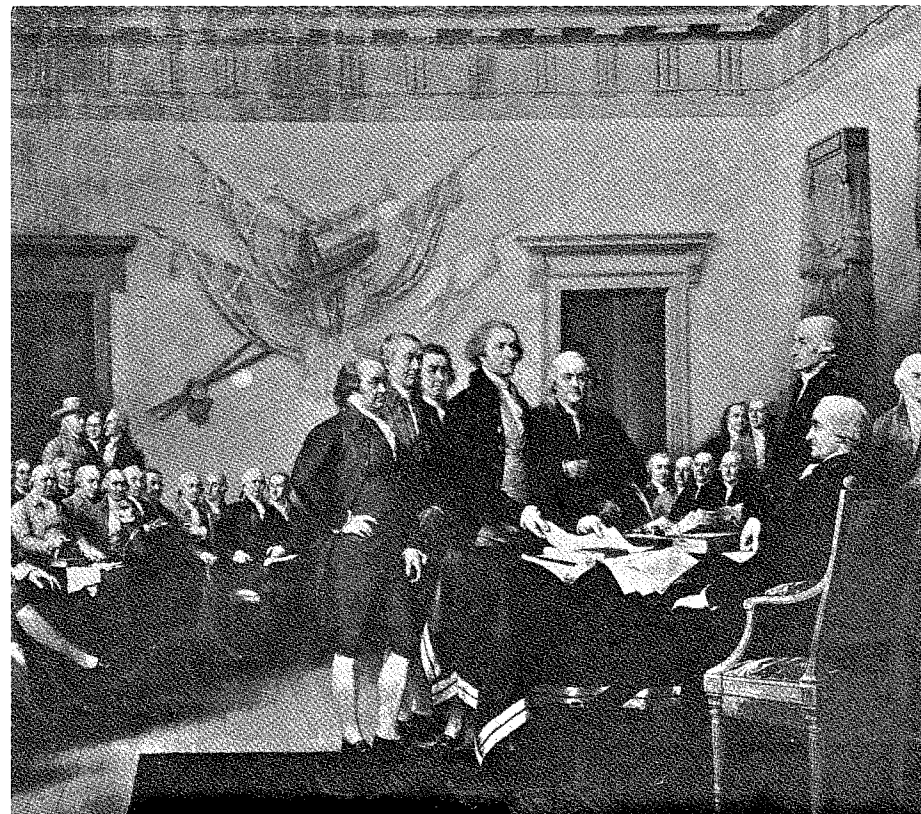
Перші емігранти прибули з Англії до Джемстаун, Віргінія, 1607 року. Вони мали дуже тяжкий час; майже половина із них померли через зиму від голоду й холоду, але деякі осталися в живих, поки не прибули інші колоністи, що привезли їм їжу та інші необхідні речі. Інша група емігрантів прибула з Голландії до Кейп-Код, Массачусетс. Це були так звані сепаратисти, що були переслідувані в Англії і поселились були в Голландії. Вони є знані також, як пілігрими, які повернулись були назад до Англії, щоб робити приготування на еміграцію. У вересні 1620 року пілігрими числом 120 осіб вирушили в морську подорож кораблем Мейфлауер з Плімут, Англія, а тому вони й назвали нове місце свого поселення в Америці Плімут.

Крім вищезгаданих перших англійських поселенців у Новому Світі, були ще так звані пуритани (чисті). Вони вибрались у подорож до Америки одинадцятьма човнами весною 1630 року, заснували Бей-Колоні, недалеко від Плімут. Пуритани, відмінно від сепаратистів, не хотіли відлучатися від Англійської Церкви. Їхня мета була зреформувати цю Церкву, за те вони були переслідувані так само, як і сепаратисти. Між ними були здібні

середнього класу люди. Поки літо пройшло, між ними було майже 2000 людей, що поселилися близько Бостону. Ці люди розбудували не лише господарське життя в Америці, але вони були основоположниками культурно-освітнього життя, засновуючи такі визначні університе-

протестантів, що називалися гугеноти, внаслідок переслідування розійшлися були по інших країнах, а добре число з них дісталися були до Америки й знайшли були собі притулок між англійськими протестантами.

У Бей-Колоні не було релігійної то-

Приймають Декларацію незалежності.

ти як Гарвардський, Йельський та інші, що існують в Америці до сьогодні. Вони зорганізували свій уряд і, можливо тому, що вони були переслідувані в Англії офіційною Церквою, у своє оточення приймали тільки протестантів, подібно, як французи дозволяли на еміграцію тільки католикам. Багато французьких

лерантності, цебто респекту до інакше віруючих. Це спричинилось до того, що люди почали залишати її та шукати іншого місця поселення в Новій Англії. Роджер Вільямс вважав, що білі повинні купувати землю від індіанців, а також, що кожна людина має право поклонятися Богові в її власний спосіб. Це не по-

добалось пуританським провідником, і вони хотіли депортувати його назад до Англії, але він утік зимою 1636 року, й поселився, де тепер є місто Провіденс, Род-Айленд. Уперше американські колонії мали релігійну свободу. Роджера Вільямса шанували навіть жиди та індіянці, які поклонялися Великому Духові.

Але родайлендці були не одні, що залишили Массачусетс. Пастор Бей-Колоні, Томас Гукер, та його послідовники, бажаючи мати більшу релігійну свободу й знайти кращі ферми, залишили перше місце поселення. Року 1636, цього самого року як Роджер Вільямс поселився в Провіденс, Томас Гукер і його послідовники перейшли через пустиню до ріки Коннектікут і дісталися до місця, де почали будувати міста: Хартфорд, Віндзор і Ветерсфілд. Ще інша група поселилася в Нью-Хейвені.

Між колоніями Нової Англії та південними колоніями в Меріленд були середні колонії. Тут були голландські поселенці, які заснували місто Новий Амстердам (теперішній Нью-Йорк) над рікою Гудзон. Вони мали претензії до цього району тому, що цю ріку віднайшов був голландець Генрі Гудзон. Коли почалась війна між Англією й Голландією, 1664 року англійська флотилія прибула до Нового Амстердаму й здобула його без бою, бо не зустріла жодного спротиву. Таким чином Нова Нідерландія стала англійською колонією.

Вільям Пенн засновує колонію квакерів. Будучи молодим хлопцем, Вільям Пенн прилучився до найбільш переслідуваної громади в Англії — квакерів. Квакери вважали, що людина повинна слухатися голосу свого сумління. Вони не тільки відкидали порядки Англійської Церкви, але багато разів не слухались уряду. Наприклад, вони вважали, що війна — це зле діло, й відмовлялися

брати в ній уділ. Пенн був ув'язнений за навчання того, в що він вірував, незважаючи на те, що він був сином адмірала в англійському флоті. Коли він зістав звільнений, планував заснувати колонію, де квакери могли б почувати себе свободними. Король винен був батькові Пенна багато грошей, а коли його батько помер, то Пенн сказав королеві, що він погодиться отримати землю в Америці за цей довг. Безперечно, король погодився заплатити довг землею, а також позбутися багатьох квакерів з Англії.

Таким чином Пенн став великим землевласником у великому стейті Пенсільванія ("Вудленд"-ліс). Пенн прибув до Пенсільванії разом з іншими 1682 року. Вони заснували тодішню столицю Пенсільванії Філадельфію (місто братньої любові). Ця колонія почала успішно поширюватись. Пенн вірив у релігійну свободу. Багато почали прибувати до Пенсільванії не тільки з Англії, але також з інших країн. Між ними було багато тяжко працюючих німців. Пенн приймав не лише людей одної національності чи деномінації. Як правило, його відношення до інших було: "Великий Бог створив тебе і мене..." За те його всі любили, включно з індіанцями. Філадельфія зростала швидко, і в 1700 роках стала найбільшим містом між тринадцятьма колоніями.

Менше було французьких колоній вздовж рік Міссісіпі й Св. Лаврентія, починаючи від Нью-Орлеанс до Квебеку, хоча французи мали кращі взаємовідносини з індіанцями, ніж це мали англійці.

Компетенція торгівлі з індіанцями стала причиною конфлікту між французькими й англійськими колоністами Америки. Коли 1689 року вибухла війна між Англією і Францією, тоді почалась французько-англійська війна між американськими колоністами. Обидві противні сторони го-

тові були не лише захищати здобуті території, але вони хотіли їх поширити. Війна закінчилась англійською перемогою і підписанням мирного договору 1763 року. Франція перестала бути колоніальною силою, а Англія встановила свою домінію в Америці.

Слід згадати, що колоністи воювали між собою, а також з індіанцями, не один раз. Перша війна почалася 1689 року, а остання закінчилась 1763 року. В цьому часі Британія почала практикувати строгіший контроль над колоніями. Це стало причиною спротиву материкові. Англійський перший міністр Джордж Грінвілл видав був різні акти (шугер акт, стемп акт і т. п.), якими англійський уряд обтяжував колоністів. Марка (стемп) зобов'язувала майже кожного, навіть шлюбу не можна було взяти без марки. Це мало давати для Англії великі прибутки для сплати воєнних довгів. Така постанова була доброю в очах англійського уряду, але постава колоністів була така: "Не може бути жодного оподаткування колоністів без їхньої репрезентації в парламенті". "Якщо на нас накладають податки без нашої репрезентації, то хіба ж ми не є невільники?" — заявив Самюел Адамс.

Англія, будучи обурена спротивом колоністів, замінила попередні акти іншими, але і проти них виступили такі визначні представники колоністів, як Адамс, Патрік Генрі та інші. Колоністи вирішили перестати торгувати з Англією. Англія зміцнює своє військо для проведення в життя своїх постанов серед колоністів. Дійшло до сутички між військом і жителями Бостону в березні 1770 року, що є відома як Бостонська різня.

Перший Континентальний конгрес відбувається у Філадельфії. Що сталося у Бостоні, було причиною того, що потрібно було обговорити дві речі: 1) Як

захищати права клоністів, і 2) Як погодити розходження між материком і колоністами. У вересні 1774 року близько 50 осіб зібралися, репрезентуючи дванадцять колоній, у Карпентер Хол, Філадельфія. Поки конгрес закінчився, вирішено захищати свої права, бойкотувати англійську торгівлю, а політичне відношення до Англії залишено відкритим до слідуєчого конгресу, що мав відбутися в травні 1775 року.

Між так званими "патріотами" було розходження: одні вважали, що Британія злагіднить свої закони й можна буде спокійно жити, а інші думали інакше. На зібранні колоністів у Вірджинії 23 березня 1775 року Патрік Генрі виголосив патріотичну промову, яку закінчив такими словами: "Дайте мені свободу, або дайте мені смерть!" Ця промова була "оливою до вогню", який уже горів у Массачусетс. Зимою 1774 — 1775 року почались приготування міліції та організування армії в цьому стейті, а головню — в Бостоні. Британія не могла ігнорувати приготування патріотів, збирання зброї й амуніції. В квітні 1775 року генерал Гейдж вирішив послати британське військо на Конкорд, в надії, що він схопить провідників патріотів — Самуеля Адамса й Джона Ганкока. Вони зібрали свою міліцію ("мінутмен"), які знали про плани генерала, і так почалась революція.

Британські війська здобули Конкорд і знищили запаси зброї патріотів, але відважні патріоти не здались, вони зайняли інші позиції, і коли британські війська верталися назад до Бостону, біля 300 чоловік були забиті, поранені, або пропали без вісті.

Джордж Вашингтон стає головним командантом континентальної армії. В місяці травні 1775 року, в короткому часі після битви в Лексінгтоні й Конкорді,

Другий Континентальний конгрес зібрався у Філадельфії. Цей конгрес був діючим протягом років боротьби за американську незалежність. Тут запало офіційне рішення організувати континентальну армію. Джордж Вашингтон перебрав командування в липні 1775 року. Формування армії забрало багато часу, але армія була зорганізована, й вона оточила Бостон. Генерал Гов, британський командир, побачив, що не може втримати міста, і 17 березня 1776 року британське військо залишило Бостон і відійшло до Галіфаксу. Патріоти зайняли Бостон і тримали його протягом війни. Бої за незалежність відбувались у той час в середніх і південних колоніях.

Проголошення незалежності. На початку місяця червня 1776 року на конгресі промовляв Річард-Генрі Лі. Він вніс таку резолюцію: "Вирішено, щоб Об'єднані Колонії були вільні і незалежні стейти". Ця резолюція була прийнята з великим захопленням. Зміст Декларації виготовив Томас Джефферсон, 33-літній правник з Віргинії. Ця Декларація складалася з трьох головних частин: 1. Вона висловлювала ідею, що колоністи мають природні права. 2. Висловлювала догану королеві за його тиранію проти колоністів. 3. Декларація зірвала всякі зв'язки з Англією. Конгрес прийняв Декларацію незалежності 4 липня 1776 року.

Свободолюбні європейські народи помагають патріотам. Між іншими, що помагали американцям вишколювати солдатів, а також помагали воювати за незалежність, були: маркіз Лафайєт (француз), барон фон Стюбен (німець), Казімір Пуласкі й Тадеуш Косцюшко (поляки).

Боротьба за незалежність продовжувалась. Після битви навколо Бостону британські війська заатакували й окупували Нью-Йорк. Вони хотіли відрізати південні колонії від Нової Англії. Армія Вашингтона змушена була відступати. Британці контролювали Нью-Йорк до закінчення війни. Генерал Вашингтон покликав добровільців для розвідки в Нью-Йорку. Один із них був капітан Натан Галь, який перед війною був учителем в стейті Коннектікут. Як він прийшов до Нью-Йорку, його там заарештували й засудили на смерть через повішення. Його останні слова були: "Я тільки жалію, що маю лише одне життя, щоб віддати за мою батьківщину".

Генерал Гов уважав, що відступ континентальної армії — це доказ британської перемоги, але він помилився. Під кінець року послаблена армія Вашингтона перейшла Делавер ріку, і в Трентоні забрала в полон тисячу британських воїнів. Крім цього, Вашингтон здобув перемогу в Принстоні і Саратога, де Вашингтонові піддалась була шеститисячна британська армія 17 жовтня 1777 року. Це підняло на душі американців, а також заохотило інші європейські країни, а зокрема Францію, допомагати їм виграти війну проти британців.

Американська незалежність визнана. Війна майже закінчилась американською перемогою в Йорктаун, Віргінія, коли британський генерал Корнвалліс здався зі своєю армією 19 жовтня 1781 року. Але мирний договір був підписаний в Парижі 1783 р., і Велика Британія визнала З'єднані Стейти, як незалежну державу. Американці здобули свободу і поклали фундамент для нової країни.

В. Домашовець

СТВОРЕННЯ СВІТУ

(Продовження)

Матеріалістичний атеїзм є, безперечно, однією з модерних безбожницьких релігій, бо він пропагує свої ідеї в той спосіб, щоб люди вірили в те, що Бога, Творця Всесвіту, нема, що матерія є нескінченно самоіснуюча, що життя постало само з мертвої матерії, що інтелект людини витворився у процесі пошуків за іжею, що дух людини — це витвір класової боротьби на початку порізнености суспільства, що людина не має безсмертної душі тощо.

Отже, атеїстична релігія є всеціло негативна й побудована на штучно створеній системі заперечень існування Бога, духовного світу й душі людини в розумінні іншої сутності від званої матеріальної.

Етика такої атеїстичної релігії, побудована на вищенаведених віруваннях, не може мати стійкого фундаменту. Будучись на хитких людських поглядах про добро і зло, вона є дуже змінна, пристосована до вибагливих вимог до крайності зіпсутого безбожжям грішного суспільства. За поняттям безбожної релігії, людина є тільки дещо кращою твариною, яка надалі бореться за своє існування, тому за принципом "природного добору" вона може допускатися до будь-якого акту, щоб зберегти своє життя. А в своїм взаємовідношенні з іншими людьми вона може вживати всякі зручні заходи, які в даний момент послужать для самозбереження, бо мета виправдує засоби. Без найменшої відповідальности перед вищою Істотою — Богом, людина може чинити все те, що для неї в даному випадку виглядає добре й корисне, та що допоможе в осяг-

ненні власної мети. Такими ідеями атеїзму, немов рак, розкладає і спотворює життя суспільства нашого віку.

НАТУРАЛІЗМ є також струнко моністичний у своїй структурі, з того огляду, що він пояснює світ однинно — природою і, до певної міри, він є продовженням матеріалізму, однак з відмінними концепціями. Матеріалізм не міг встояти з настанням швидкого темпу наукового розвитку. Зброя, за яку вхопився матеріалізм і так завзято вживав у своїй боротьбі проти інших філософських систем, а зокрема проти релігії, дала йому найбільшу поразку й спричинилася до його цілковитої руїни. Наука поборолася матеріалізм раз на все так, що він уже більше ніколи не встане.

Різниця між філософською системою і наукою є, головним чином, та, що коли якась система, а в даному разі — матеріалізм, є встановлена у філософії, вона мусить zostаватися незмінною і тільки незначні модифікації або доповнення можна допускати з плином часу. Натомість наука не може стояти на місці, вона мусить прогресувати у відкриванні нових явищ і законів природи, щоб на їх підложжі будувати нові концепції про природу, відкидаючи старі поняття. Воно є цілком необхідним у науці, але абсолютно недопустиме у філософії.

Тому коли філософія матеріалізму побудувала свої поняття на стрункім механістичнім поясненні матерії і світу, вона ніяк не могла пристосуватися до нового наукового динамічного пояснення Всесвіту. Коли по відкритті нових явищ природи наука ввела електромагнітну теорію, модерну атомічну фізику, квантову

теорію, спеціальну й загальну теорію відносності, вона раз на все посадила закам'янілий матеріалізм до музею разом з його механістичним поясненням світу та з його струнким детермінізмом. На його місце впроваджено більш податливе до наукових змін поняття — натуралізм. (Обширніший опис натуралізму та його дітей, а також концепції наймодернішого його виду, "критичного натуралізму", друкуються на сторінках цього журналу в числах 52 - 55 за місяці січень-серпень 1971 року).

Натуралізм у своїм монізмі стоїть на позиції існування однинної сутності. Все, що існує, — це природа. Натуралізм пояснює природу виключно природними категоріями. З того огляду, за натуралістичним поняттям, Всесвіт є самоіснуючий, самопояснюючий, самодіючий і самокеруючий.

Отже, вже з тих кількох концепцій є цілком ясно, що натуралізм стоїть всеціло на позиціях матеріалізму, якщо йдеться про початок усього існуючого й про однинну матеріальну сутність. Матерія є самоіснуюча і на природі матеріального підложжя натуралізм може охопити все, що є в обсягу людського досвіду. Наука в матеріалізмі була першим і останнім авторитетним речником відносно всього людського досвіду, а науковий метод уважався за універсальну панацею в усіх справах людського знання. Натуралізм, а зокрема модерний критичний натуралізм, не дозволяє науці мати таке абсолютне першенство. Щоб бути універсально прийнятним, модерний натуралізм намагається охопити також усю цілісність людського досвіду: творчість — мистецтво, вірування — релігію й знання — науку, вважаючи піднесений матеріалістами під саме небо науковий метод з його об'єктивністю тільки за приблизну мірку для поправок різних гі-

потез. Але все, що натуралізм охоплює, є зредуковане до одного можливого виду існування — до природи.

Життя, душа, дух, розум, воля тощо — це все вважається лише за різновиди фаз натуральних процесів природи. Матеріалізм редукував розум до мозку й нервової системи. Натуралізм не вважає, що розум — це мозок і нерви, але пояснює розум низкою функцій живого людського організму. Життя людини натуралізм редукує до розуміння природних процесів живої органічної речовини, даючи йому таку дефініцію: Життя — це особлива складна форма руху матерії з ознаками подразливості, росту і розмноження. Отже, подібно як матеріалізм, натуралізм також приймає тезу, що людина є те, що вона їсть, і більше нічого. Дух людини вважається за найвищу систему функцій природи живого організму людини.

Підсвідомо натуралізм стався в наші дні основною релігією людських мас, який виявляється переважно в світськості. Злагіднене ставлення натуралізму до релігій зробило людей байдужими щодо потреб своєї душі та знейтралізувало їх щодо правдивих релігійних понять і основних християнських вірувань. Людина просякнута натуралістичними поняттями схиляється перед своєю природою — перед собою, займається виключно собою, вихваляє тільки себе, служить лише собі, надіється тільки на себе, вірить лише своїм силам та покладається на свої спроможності. Натуралізм виховує самосцентрованих і самозамкнених людей, крайніх себелюбів, які поза собою не бачать нічого важливішого, більшого, вартіснішого й авторитетнішого. Натуралізм живить модерну людину найдобрішим баламутством, яке цілком нейтралізує найглибші людські поривання за осягненням вічного блаженства. Він по-

дає людському духові таку їжу, яка підносить його гордість до найвищого, щоб зробити людину байдужою до її найосновніших потреб в забезпеченні своєї душі спасінням від вічної загибелі. За натуралістичними поняттями людська природа є в основному добра і до щастя їй нічого не бракує.

З таким підходом до життя виросло нове покоління самопевних і самообманених людей, з якими суспільства різних культур і уряди держав мають великий клопіт.

ІДЕАЛІСТИЧНИЙ МОНІЗМ дуже чітко накреслив абсолютний ідеаліст Г. В. Ф. Гегель (1770 - 1831), німецький філософ, який у своїй знаменній праці постарався зробити синтезу різних філософських систем. У своїм поясненні світу він вийшов з заложення однієї сутності буття у вічному існуванні Абсолютної Ідеї, як єдиного первопочатку для всього існуючого різновиду реальності.

Спостерігаючи світ і його природу, він запримітив, що підложжя усього є порядок, закон, доцільність і план, тому прийшов до висновку, що свідомість і мислення — це діяльність і сутність Абсолютної Ідеї, та що все, що реально існує, — це розум. Для Гегеля чисте буття і чисте мислення є тотожні одне одному, а з того він уважав, що його логіка — це наука про сутність Бога. Результатом дії Світового Духа, як Абсолютної Ідеї, постала вся багатогранність доцільності та гармонії довколишнього світу, а тому все, що є реальне, є раціональне, — і все раціональне — є реальне.

Абсолютна Ідея в системі філософії Гегеля є духовним розумним творчим початком усього існуючого. Творча дія Абсолютної Ідеї здійснюється мисленням і вона не розвивається в часі, але розгортається в просторі. Органічний світ

не розвивається сам, але розвитком усієї природи керує Світовий Дух за законами мислення. Дія становлення в природі виявляє внутрішню ціль і є характеристикою всього існуючого та основною діяльністю Світового Розуму. Всесвіт не є безконечний, бо має свій початок у створенні, а вічність природи — це безнастанне Боже творення її.

Абсолютна Ідея, за системою Гегеля, породжує в світі людську свідомість — духа людини, в якій, як у мислячій істоті, здійснюється реалізація Абсолютної Ідеї — Бога. Така реалізація Абсолютної Ідеї не може статися в мертвій природі.

Поминаючи безглузді нападки безбожників на Гегелеву систему (хоч вони, матеріалісти, від нього, ідеаліста, взяли метод мислення — діалектику до своїх низьких матеріалістичних цілей), головним закидом в сторону його абсолютного ідеалізму є його суб'єктивізм з тієї причини, що кожна людина мала б реалізувати Абсолютну Ідею в свій спосіб. Про слушність чи недоречність такого закиду потрібно б багато писати. Але кожна розумна істота — людина може сама перевірити свою особисту реалізацію Абсолютної Ідеї з іншими мислячими істотами — людьми, а в додатку, вона може знайти інформацію про Абсолютну Ідею в незалежних джерелах. До речі, сам Гегель прийшов до реалізації Світового Розуму зі спостереження порядку і законів природи у Всесвіті. Закони природи є універсальні й незмінні у Всесвіті. Він також дуже добре довідався про Абсолютну Ідею з своїх студій богослов'я, а зокрема зі спеціального об'явлення Божого — з Біблії.

Гегель у своїй праці накреслив з особливим витонченням філософію релігії, в основу якої він положив розвиток реалізації Світового Духа — Абсолютної Ідеї на протязі трьох окремих стадій.

1. За початок загальної людської реалізації Абсолютної Ідеї він поставив природні релігії сходу, які, в протилежності до магії, окультизму й інших марновірств, уявляють Бога, як сутність природи.

2. Дальший розвиток реалізації Абсолютної Ідеї в історії людства відбувається в релігіях духовної Істоти, в яких Бог вирізняється і виділяється від природи Всесвіту. До тих релігій зачисляється в першій мірі юдейська релігія, яка накреслює Бога у Його величності та славі. В дальшому сюди входить старинна грецька релігія, яка зображує Бога у Його красі, головним чином у різноманітті витонченого грецького мистецтва. Остаточно, потрібно зачислити до цієї групи також римську релігію, яка представляє Бога в Його практичній корисності.

3. Найвищого ступеня розвитку реалізації Абсолютної Ідеї — Бога, за розумінням Гегеля, досягнула абсолютна релігія — християнство, бо тільки християнство з-поміж усіх численних різновидів релігій світу вміщає абсолютну правду. Християнство у своїй догматичній системі є найбільше схожим і згідним з філософською системою Гегеля; немає сумніву, що в своїй праці він дуже пильно дбав про створення такої однозгідності. Наприклад, християнська доктрина триєдиного Бога відзеркалюється в його системі в ось такий спосіб: Бог Отець — це концепція логіки або Абсолютна Ідея; Бог Син — це світ природи, в якому діє Світовий Дух; а Святий Дух — це розвиток історичної реальності у виді самосвідомого Світового Розуму, Який діє всередині і назовні через інституції християнської Церкви.

Релігію він уважав лише перехідною стадією між мистецтвом і філософією, а останню він ставить за найвищий рі-

вень реалізації Абсолютної Ідеї, бо тільки у філософії Абсолютне є у виді чистої концепції і сприймається, як чиста думка, справді, як універсалиї. У філософії пізнання Абсолютної Ідеї є унікальне, бо тут вона є в собі і для себе — Ідея.

Як принагідною, гарною і схожою не виглядала б філософська система Гегеля для християн, однак потрібно застосовувати особливу обережність у відношенні до неї. В першій мірі слід пам'ятати, що його система — це суто філософський підхід до пояснення реальності. Релігійні поняття, навіть такої "ідеальної абсолютної релігії" як християнство, правлять для нього, як філософа, лише простими тимчасовими прообразами і символами, бо вона є перехідною стадією у розвитку реалізації Абсолютної Ідеї. Найвищий ступінь реалізації Світового Розуму має бути у виді чистого мислення у філософський спосіб без участі інших кваліфікацій особистості людини. Отже, у філософії Абсолютна Ідея — це надприродний духовний початок, божественна думка, безособовий розум.

Для християн Бог є премудра в Своїх ділах творча Особистість, з Якою можна мати особисті взаємостосунки і спільність, як з Особою. Бог християнина не є виключно чиста Ідея чи безособовий Розум. Тому, що людина є створена особою, остаточно найвища реалізація Бога мусить бути не в безособистій Ідеї, але в повнім пізнанні реальності Божества в трьох Особах: Бога Отця, Бога Сина і Бога Святого Духа.

Система, яка не приймає тієї фундаментальної правди щодо Божеської Особистості, дуже швидко допускає можливість уважати Світовий Розум за якусь "премудрість природи", зокрема в окресленні її самодіяльності та самокерування. Правдивий християнський світогляд не

допускає на ототожнення Світового Розуму зі законами природи, ані з самою природою, як це чинять деякі філософи. Правдивий християнин стоїть всеціло на позиції теїзму і підкреслює Особу Духа, а ніколи не зводить Його тільки до поняття Духа, як це робить панлогізм, ані до сутності Духа, як це чинить пантеїзм.

Для правдивого християнина дух, як особистість, включає такі кваліфікації, як мислення і свідомість за поняттям раціоналізму, але в додатку до тих, повнота особистості духа вимагає ще таких кваліфікацій, як воля і творчість, а по відношенню до духа людини — відчуття, уявлення, інтуїція тощо.

М И І С В І Т

ВОДА

Вода на планеті

"Вода, в тебе нема ні смаку, ні запаху, тебе неможливо описати, тобою насолоджуються, не знаючи, що ти таке! Не можна сказати, що ти необхідна для життя: ти сама життя."

Антуан де Сент-Екзюпері

Наша планета — найбільш обводнена. Проте мудрість монгольської приказки "Ми не доцінюємо воду, доки не висохне джерело" може бути стверджена майже в кожній країні.

За деякими підрахунками, загальносвітове споживання води нині досягає 3 300 кубічних кілометрів річно, цебто трохи менше 1 000 кубічних метрів на кожного мешканця Землі. Величезна цифра! Для задоволення фізіологічних потреб людині вистачить усього тільки однієї тисячної частини цієї кількості — мінімальна добова норма рідини звичайно не перевищує 2,5 літра. Але навіть така мізерна кількість води не скрізь припадає на кожного мешканця нашої планети.

Близько 60% усієї поверхні Землі — це зони, що страждають від відсутності

чи нестачі прісної води (щоправда, в цих районах мешкає тільки 5 процентів населення). Проте понад чверть людства відчувають нестачу в прісній воді. Майже 500 мільйонів людей страждають від хвороб, викликаних дефіцитом і якісною неповновартістю питтєвої води.

Так, у Греції райони, розташовані поблизу Афінів і Пірея, не мають власної води. Вона там дорожча від вина, так як привозиться з далеких гір. У багатьох областях Хорватії ціниться кожна крапля води. А деякі прибережні райони Югославії та її острови користуються прісною водою, що привозиться на судах; є місця, куди воду доставляють автомобілями і навіть літаками. Гонконг, Сінгапур отримують прісну воду із сусідніх країн — з Китаю та Малайзії.

За останні десятиліття до районів земної кулі, традиційно бідних на воду, приєдналися і великі міста світу, стали відчувати нестачу води і змушені запроваджувати раніше невідомі їм "норми на воду". Досі не забутий в Нью-Йорку грудень 1949 року, коли міські водопроводи отримували тільки третину звичайної норми води.

Купляє питтєву воду Голландія, що імпортє з Норвегії чисту воду десятками тисяч тонн. Трагічні згадки залишило по собі літо 1959 року в Неаполі, коли люди буквально билися біля криниць, щоб наповнити посудину дорогоцінною рідиною. Подібне трапляється і в передмістях Парижа під час перебоїв з водопостачанням, коли питтєву воду продають майже на літри.

Список аналогічних прикладів може бути значно довший.

З кожним роком підтверджується висловлена правда, що прісна вода є "найважливішим мінералом на Землі, без якого нема життя". Вода є єдиною речовиною, яку практично дуже важко замінити. Навіть харчові продукти за нашого часу вже отримують штучним способом. А ось потребу живого організму в воді може задовольнити тільки вода.

Вода і людина

"Вода... — це та жива кров, яка викликає життя там, де його не було."

Академік А. П. Карпинський

Вода сама по собі не має жодної живої вартості, але вона головна складова частина тканин усіх живих істот. Вона розчинює і переносить по кровоносних судинах і капілярах речовини для обміну. Вода не тільки інертний розчинник, але й те фізико-хімічне середовище, в контакті з яким численні речовини приймають колоїдальну форму, необхідну для безперервного процесу розпаду і відновлення в живому організмі. Крім того, вона каталізатор більшості процесів. Можна ствердити: ні один процес обміну речовин не відбувається без уділу води. Вона справді "носіє життя".

Відповідний і постійний вміст води у живому організмі — необхідна умова його

існування. Тіло дитини від народження і до однорічного віку має в собі 80-85% води. З бігом часу кількість її зменшується і до 18 років має вже 65-70%. Отже, при середній вазі 70 кілограмів тіло людини має в собі 42-50 кілограмів води і майже вдвоє менше твердих, цебто сухих речовин. Найменше води в кістках і жировій тканині — 25-30%; у м'язах і внутрішніх органах води близько 70-80%, у крові — до 90%, а слина має 99,5% води.

Людина надзвичайно гостро відчуває порушення водного балансу. З втратою одного-півтора літрів води (це менше 2% ваги тіла) з'являється відчуття спраги. При втраті організмом 6-8% вологи людина впадає в напівпритомний стан, втрата 10% викликає галюцинації, порушує ковтальний рефлекс. Якщо ж дефіцит води перевищує 12%, настає загибель. "Людське тіло не може боротися зі спрагою більше трьох днів", — писала людина, яка перетерпіла цей тяжкий стан, Антуан де Сент-Екзюпері.

Про "життєву силу" води переконливо говорять спеціально проведені досліді. М'яз литки, що має 77% вологи, протягом 6 хвилин відповідає скороченням на ритмічні подразнення її рухового нерва. Та варто тільки зменшити кількість вологи м'яза до 62%, і час його працездатності зменшиться вдвоє. Коли ж обезводнення досягло 58% — то втриє.

З роками клітини втрачають здатність утримувати необхідну кількість води, в результаті вони змінюють свою форму й об'єм. Чеський вчений Ружичка вважає таке обезводнення клітин однією з основних причин старіння. Ще нема даних, що стверджують безспірність цієї думки, проте абсолютно безперечно, що правильний питтєвий режим важливий для всіх, особливо для тих, кому поперх 60 чи менше одного року.

Мабуть, всі знають, що доросла людина в середньому випиває та отримує з їжею від двох до чотирьох літрів води протягом доби — залежно від інтенсивності праці, зовнішніх умов і вмісту солі в їжі. Та далеко не всім відомо, що, крім цієї кількості води, до травного каналу людини щоденно поступає ще 6-7 літрів рідини. Звідкіля ж вона береться? Джерело її в нас усередині: майже три літри

приблизно 12 мілілітрів ендогенної води. Так, при окисленні, наприклад, 100 грамів вуглеводів утворюється 55,5 мілілітрів води, при окисленні такої ж кількості жирів — майже вдвоє більше.

У деяких тварин вся потреба води поповнюється тільки цією ендогенною водою. Наприклад, гризуни, харчуючись сухим зерном, не потребують води. А у верблюда запас жиру в горбах служить

Брід.

М. К. Пимоненко (1862 — 1912)

слини і шлункового соку, ще стільки ж кишкового соку, приблизно 0,5 літра жовчі і стільки ж соку підшлункової залози. Вода для цих рідин утворюється при розщепленні й окисленні вуглеводів їжі й синтезі в клітинах білків, глікогену та інших біополімерів. Це внутрішня — ендогенна вода. Частинно вона знову входить до крові, частинно втрачається організмом.

Кожні 100 калорій, вироблювані людським тілом, супроводяться утворенням

одночасно запасом їжі та джерелом утворення майже 40 літрів ендогенної води.

Питтєвий режим тісно пов'язаний з харчовим. Навіть порядок страв впливає на кількість води в організмі. Якщо після жирної їжі йде вуглеводна, то вода, затримуючись в організмі, сприяє покращенню травлення. Очевидно, ще наші предки спостерегли цю особливість, і тому здавна на стіл обіду подають компот, кисіль та інші солодкі напої.

За Б. С., М. С.

ЧИМ ПИСАЛИ В ДАВНИНУ

Умовні зображення предметів і понять, які знаходять на каменях і стінах печер, первісні люди наносили твердими гранітними різцями. Потім з'явилися загострені дерев'яні, цинкові й навіть срібні палички, якими писали на пергаменті, на дощечках з глини чи по воску.

Коли винайшли папір, виникла потреба у знарядді письма, яке лишало б слід на аркушах. Італійці спробували використати шматочки глинистого сланцю, який називався „кара-таш” („чорний камінь”). Мабуть, звідси і походить назва „карандаш”, хоча ті палички — далекий прообраз сучасного олівця.

1565 р. в Англії відкрили поклади графіту, з нього почали випилювати грифелі. Француз Конте 1795 р. додумався змішати графітний порошок з особливою липкою глиною — стержень став міцнішим. Вбраний у дерев'яну „сорочку”, він прийшов у наші дні.

Чорнило, новий винахід, зажадало нового „інструменту”. У східних країнах стали писати „каламом” — порожнистою тростиною, роздвоєною на кінці. Згодом появилася пружна гусяча пір'їна, косо зрізана і розщеплена на кінці. Її вживали багато віків, аж коли десь у 1820 р. у Німеччині викували сталеві пера.

О. С.

Наше здоров'я

УПОВІЛЬНЮЙТЕ СТАРІСТЬ

Серед людей пенсійного віку поширена помилкова думка, ніби відпочинок в обстановці спокою сприяє здоров'ю. Це глибока оманна.

Сучасна медицина стикається з новим видом патології, що одержала назву „пенсійна хвороба”. Знічев'я у людини, що звикла до постійної ритмічної трудової діяльності, швидко розвивається ряд хворобливих симптомів.

У похилому віці активний ру-

ховий режим набуває особливого значення. Ходіння, заняття фізкультурою, відповідні до років і стану здоров'я, помірні фізична праця — все це важливо для забезпечення хорошого кровопостачання мозку. І, мабуть, чи не найкращий засіб боротьби із мозковою гіпоксією — це перебування на свіжому повітрі. Подовження життя, уповільнення старості залежать від самої людини.

Проф. М. М-кий

ВІРА Й НАУКА

ДВЕРІ ЛІТА

Кажуть, про характер господарів можна судити з вхідних дверей. Червень і є тими своєрідними дверима у літо...

Вже убрався листям патріарх лісів дуб. Буйно заколосилися хліба. Зацвіло жито. Низько вклоняються землі пахучі трави на луках — от-от почнеться кошовиця. А в лісі достигли суніці, чорниці; повитикалися з-під сушняку шапинки підберезників, підосичників, лисичок, білих та інших грибів. У птахів і звірів прибувають сім'ї.

У природі повна гармонія. Тиша. Тепло. І раптом набігла чорна хмаринка. За нею друга, більша. Знялася курява. Задріботили важкі краплі. „Ба-бах!” — то перший розкотистий гуркіт грому.

Та грозова злива короткочасна, вже де-не-де спалахують янтарні блискітки. Розбігаються хмари. Алмазами виблискують краплі, іскриться, сяє яскрава палітра літніх фарб.

Засновигали працелюбні мурахи, з квітки на квітку перелітають бджоли. Пташині хори навипередки видзвонюють хвалу ласкавому сонечку. Червень схожий на юнака — жвавого, безпосереднього, трохи неврівноваженого. Йому бракує теплоти і сталості липня, зрілості і солідності серпня. Але цим він і своєрідний, цим і красний, ясночоллий червень. Сміливіше відчиняйте двері в літо. Червневим щедрим розмаїття подарує вам свої скарби і розповість не одну чудову таємничу казку.

Ю. К.

ЗВІДУСІЛЬ

• Один італійський учений дійшов висновку: якщо забруднення повітря збільшуватиметься такими ж темпами, як і тепер, у майбутньому на земній кулі жінок буде значно більше, ніж чоловіків. Чоловічі У — хромосоми, носії спадковості, чутливіші до змін навколишнього середовища, ніж жіночі Х — хромосоми.

• Якщо вкусила комаху, прикладіть листя подорожника — перестане боліти і свербіти. Настій подорожника помагає позбутися вугрів.

• Японські вчені записали на магніфонну плівку шум, що зчиняють риби

під час їжі, і потім відтворили його у морі. До цього місця кинулися зграї риб.

• Біомонітор — так назвали нову установку, що має допомагати черговому лікарю в лікарні. Численні прилади, що входять до складу установки, стежитимуть за станом здоров'я тяжких хворих у палатах, швидко ставитимуть діагноз, призначатимуть потрібне лікування.

• Діти, що виростають у сім'ях курців, удвоє частіше мають хворі органи дихання, ніж ті, батьки яких не палять. Маленька дитина, що живе в одній кімнаті з курцем, вдихає протягом дня

стільки шкідливих речовин, начеб вона сама викурила кілька сигарет. І дорослим людям, що живуть або працюють в одній кімнаті з курцями, тютюновий дим користі не дає: вони часто хворіють на бронхіт або захворювання серцево-судинної системи.

● Першу навколосвітню подорож на пароплаві здійснено в 1842 році.

● У Карпатах близько 450 гірських річок. На них припадає 30 процентів річного стоку всіх водних ресурсів України.

● Перший у світі зоопарк було створено 4 тисячі років тому в Китаї. А тепер у різних країнах функціонує понад 300 зоопарків та океанаріумів. Наймолодший з них, в Японії, навіть зоопарком назвати важко. Його мешканці — півтори тисячі комах: жуки, метелики, світлячки.

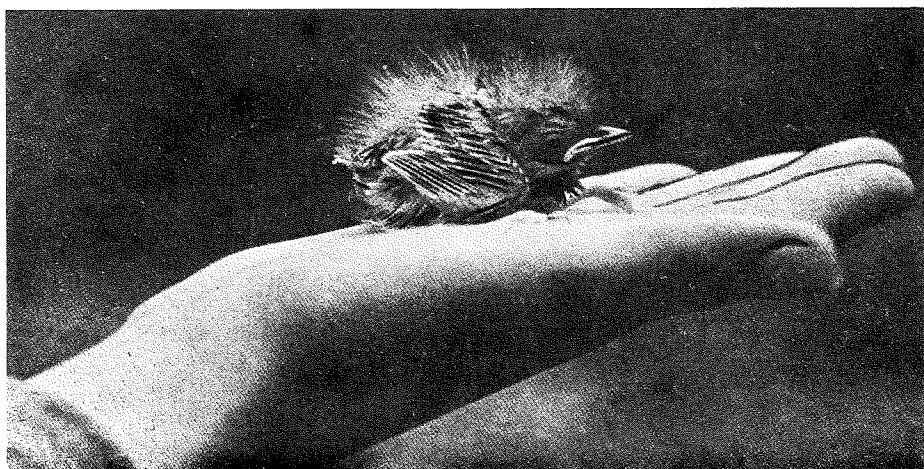
● Стенографія, яка дозволяє записати текст у п'ять разів швидше, ніж за допомогою звичайного алфавіту, була винайдена у 63 році до Р. Х. рабинею на ім'я Тіро, що належала відомому політичному діячеві Римської держави Цицерону.

● Найбільша глибина в океані, на якій було виловлено рибу, — 7 200 метрів.

● Поблизу міста Глен Роуз у Техасі (ЗСА) буде зведена атомна електростанція. Знявши верхній шар землі зі скельного масиву, робітники побачили на камінні слід “небаченого звіра”. Виявилося, що це відбиток лапи динозавра. Ширина круглої, як у слона, п'яти становить близько 70 сантиметрів.

● Розливаються ріки, виходять з берегів озера, ставки. От-от з'являться і комарі, і мушва. А чи знаєте, що кусаються лише самки? Адже їм, щоб виводити нащадків, потрібне додаткове “харчування”. Самці ж вдовольняються соками з квітів. Хоботок комарів влаштований так, що вони легко простромлюють шкіру людини і звірів. А чому ми не відчуваємо, коли вони жалять нас? Тому що, кусаючи, комарі виділяють слину, в якій міститься антикоагулін — речовина, яка знеболює ранку й до того ж не дає скипатися крові. Це начебто операція під місцевим наркозом. А коли його дія закінчується, тоді й починається біль: ранка набрякає, свербить, пече.

● Найменше село в Європі — Елдон на південному сході від англійського графства Кемпшир. У селі всього три хати та одна невеличка церква.

У ВІЛЬНУ ХВИЛИНУ

● Один забобонний чоловік зробив напис на своєму домі: „Нехай не ввійде сюди ніщо погане.”

— А як же ти сам тепер увійдеш у свій дім? — запитав його Діоген.

● Людина вельми сумнівної моралі і ще сумнівної одвертості пишалася своєю прямою і щирістю:

— Серце у мене завжди на долоні і на язичці...

— То ж то й помітно, що воно не на своєму місці.

● Якось відома французька актриса Марі Дорваль на благодійному вечері збирала пожертвування для бідних. Підійшовши до банкіра Ротшільда, вона простягла йому тарілку, на якій лежали гроші, і попросила пожертвувати будь-яку суму.

— Мені нема чого дати, — уривчасто сказав банкір.

— Тоді візьміть звідси що-небудь собі, адже я збираю для бідних, — спокійно відповіла актриса.

● Лікар сказав французькому письменникові Бернарду Фонтенелю, що кава — це отрута.

— Я, лікарю, з вами цілком згоден, — відповів Фонтенель, — але бачите, ця отрута діє дуже повільно. Я вживаю її ось уже 80 років.

● Один завзятий спірит запевняв Твена, що в його присутності примусить стіл, що стоїть посеред кімнати, рухатися „силами своїх чуд”.

— А чому б не так, — посміхнувся Твен. — Той, хто розумніший, завжди поступається.

● Андре-Марі Ампер — відомий учений — відзначався неухважністю. Одного разу він обідав у свого друга. Обід був несмачний і вчений вигукнув:

— Це неподобство! Завтра я цю кухарку викину за двері!